
ORDET, TROEN OG KIRKEN TIL MENNESKER UDEN ORD

En kortlægning af handicapteologien



Af Stud.theol. Christopher Aagaard
Vejleder Niels Henrik Gregersen

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	2
Handicapteologi	6
Vores handicappede - Menneske først, handicapet så.....	7
Mennesker med <i>særlige behov</i>	8
Inklusion	9
Udfordring for teologien.....	10
Kristus og handicap	10
Antropologi og handicap	13
Gud og handicap	14
Kirken og handicap – Kristi legeme er handicapet.....	18
Jean Vanier og L’Arche	20
L’Arche communities	21
Salige er de fattige	24
At leve i fællesskab	27
John Swinton	34
Ordet og dem uden ord	36
Kontemplativ og apofatisk tilgang til Gud	39
Imago Dei	41
Counternarratives	44
Fælles tro i fællesskab	48
Handicapteologiske vinkler på troen og kirken.....	51
Opsamling på Vanier og Swinton.....	51
Handicapteologien, kirken og troen	53
Handicapteologiens ærinde	56
Konklusion	59
Abstract	61
Populærvidenskabeligt afsnit	62
Litteraturliste	65

Indledning

Handicapteologi er et relativt nyt område under systematisk teologi, og dette speciale vil kortlægge handicapteologien ved at undersøge, hvilke problemstillinger handicapteologien ser i forhold til kulturen, kirken, troen og teologien. Det er ikke noget nyt, at vi lever i en verden, hvor mennesker er forskellige, og nogle mennesker har handicap, og dog er handicapteologien et relativt nyt område i teologien. Derfor er det et centralt emne for teologien at beskæftige sig med denne gruppe mennesker, og hvordan teologien og kirken kan blive mere bevidst om de problematikker, som handicapteologien fremstiller. Ved inddragelse af forskellige toneangivende figuranter inden for handicapteologien, vil specialet kaste lys på forskellige aspekter af handicapteologien, og hvad den rummer. Primært vil specialet tage udgangspunkt i to handicapteologers bidrag til handicapteologien, navnlig den canadiske filosof, Jean Vanier, og den skotske teolog, John Swinton. Specialet vil ende ud med refleksioner over handicapteologien og dens berettigelse, hvor kortlægningen skal tjene til større forståelse af mennesker med handicap og deres situation i kirken og i teologien. *Derfor er specialets problemformulering at kortlægge handicapteologien og opstille centrale problemstillinger, som handicapteologien beskæftiger sig med, ved inddragelse af fremtrædende figuranter inden for handicapteologien og videre analysere handicapteologiens berettigelse som et område i teologien.*

Første del af specialet er en kortlægning af problemstillinger, som handicapteologien tager fat på, og skal tjene som en indføring i de refleksioner, der bliver gjort i handicapteologien. Handicapteologien vil blive sat ind i nogle af de klassiske systematiske teologiske kategorier: kristologien, teologisk antropologi, og ekklesiologien, og viser derved, hvilken betydning og vægtlægning handicapteologien har på teologien.

Siden midten af det 20. århundrede er *constructive theology* blevet introduceret som en ny teologisk tilgang, og handicapteologien kan i nogle henseender beskrives som et eksempel på *constructive theology*. *Constructive theology* ønsker at udarbejde teologi ud fra nutidige udfordringer, som er relevante for kulturen i tiden, mener Jonas Wyman i sin doktorafhandling.¹ Denne metode er blevet anset som en ny måde at lave systematisk teologi på med ny bevidsthed om, at teologien i højere grad er konstrueret og ikke kun observeret. *Constructive theology* handler om at sætte fokus

¹ Wyman, Jason Andrew Jr., et al. 2016. *Constructing Constructive Theology: The History and Method of a Contemporary Theological Tradition*. ProQuest Dissertations Publishing. s. 4

på kulturelle udfordringer og udarbejde en teologi, der forener kulturen og troen.² I forhold til den klassiske systematiske teologi er der dog stadig mange overlap mellem den og constructive theology, og derfor kalder nogle teologer sig *constructive theologians*, andre *systematic constructive theologians* og andre igen *systematic and constructive theologians*.³ Constructive theology arbejder på tværs af akademiske discipliner og tager både teologisk indsigt med til andre studier, såvel som bringer indsigt fra andre studier ind i teologien. Ved dette gør constructive theology op med den interne teologi, som bliver målt og vejret alene ud fra teologiens kriterier, og ved at invitere andre akademiske discipliner ind underlægges constructive theology andre videnskabelige studiers kriterier.⁴

The first is to try to reconcile theology with the contemporary forms of other academic disciplines, especially religious studies, a discipline that is itself inherently interdisciplinary. The second is to make theology have something to say with respect to social justice issues. Neither of these things is new in theology as a result of constructive theology. However, constructive theology never works in the absence of one or both of these.⁵

Niels Henrik Gregersen, professor ved afdelingen for systematisk teologi på det teologiske fakultet på Københavns Universitet, mener dog, at dogmatikken allerede rummer en normativ tænkning og ikke blot en deskriptiv tilgang til kirken, livet og nutidige problemstillinger. Gregersen skriver, at dogmatikken bedst kan forstås som *samtidsteologi*, da dogmatikkens opgave ”består i at beskrive samtidens former for kristendom og at formulere gennemtænkte forslag til, hvordan man kunne forstå og leve kristen livsforståelse i nye kontekster, i nutid og fremtid.”⁶ Ved at fremhæve dogmatikken som *samtidsteologi* lægger Gregersen vægt på, at dogmatikken ikke kun beskæftiger sig med historisk deskription af kirkens lære, men at denne skal tjene til genovervejelse, gennemtænkning og

² Wyman 2016, s. 59: Constructive theology kan også tolkes som et modsvar til den systematiske tilgang til teologien, som findes i systematisk teologi. Denne nye metode vil være mere end blot deskriptiv, som er den måde systematisk teologi i høj grad arbejder på. Der bliver lagt vægt på, at troen ikke kan adskilles fra kulturen og den tid, mennesker lever i.

³ Wyman 2016, s. 2: Populært sagt, mener Wyman, kan constructive theology beskrives som redefinering af systematisk teologi. Dette begrundes han blandt andet ved, at de fleste af de konstruktive teologer besidder de positioner på institutioner, som traditionelt set var besat af systematiske teologer.

⁴ Wyman 2016, s. 140 - 141

⁵ Wyman 2016, s. 3

⁶ Gregersen, Niels Henrik. 2008. ”Dogmatik som samtidsteologi”, I *Dansk Teologisk Tidsskrift*, 2008 71/4. årgang. Forlaget ANIS: Frederiksberg, s. 294

nytænkning af, hvad teologien kan sige ind i nutidige problemstillinger, som fx handicapteologien.⁷ Hans forslag til en forståelse af dogmatikkens opgave lyder sådan:

Dogmatik er en samtidsteologi, der beskriver kristendommens [sic] betydningsunivers(er) eller semantik(ker) i deres nutidige brugssammenhænge med henblik på at udarbejde systematisk sammenhængende og eksistentielt meningsgivende forslag til, hvordan kristendommen vil kunne formuleres og kommunikeres inden for samtidens nye kontekster.⁸

Med en forståelse af dogmatikken som *samtidsteologi*, mener Gregersen modsat Wyman, at den systematiske teologis, dogmatikkens, opgave er at forholde sig til samtidsudfordringer. Hvor Wymans fremhævelse af constructive theology som en ny disciplin, hvis formål er at konstruere teologi som taler ind i tiden, så holder Gregersen på, at denne tilgang allerede er indeholdt i dogmatikken, i samtidsteologien.⁹ Ens for dem begge er, at de vil, at teologien beskæftiger sig med samtiden og tænker teologisk over, hvad kristendommen har at sige ind i en omskiftelig verden.

Handicapteologien mener, at der er en gruppe mennesker, som ikke bliver rummet i den nuværende teologi. Den gør kirken og teologien opmærksom på, at der er flere måder at se det kristne liv på. Derfor kan det siges, at handicapteologien er en del af constructive theology eller et område for samtidsteologien, da handicapteologien vil sige noget relevant ind i den tid vi lever i nu.

Anden del af specialet vil opstille, analysere og kortlægge Jean Vanier og John Swinton og deres forskellige tilgange til handicapteologien, deres bidrag til udviklingen af området og deres personlige engagement med mennesker med handicap. Denne kortlægning fører også til et komparativt perspektiv af disse to handicapteologer. Jean Vanier var grundlægger af L'Arche fællesskaberne, hvor mennesker med handicap lever og bor sammen i fællesskab med deres hjælpere. Vanier har skrevet og fortalt om, hvad han lærer af de mennesker, som kommer til deres fællesskab. Vanier er toneangivende inden for handicapteologien ved sit liv, som han har givet til mennesker med

⁷ Gregersen 2008, s. 302

⁸ Gregersen 2008, s. 302

⁹ Gregersen 2008, s. 299

handicap, og igennem bøger, skrifter og foredrag, der giver læsere og lyttere en ny forståelse af mennesker med handicap - og deraf sig selv.¹⁰

John Swinton er grundlægger og leder af Centre for Spirituality, Health & Disability på Aberdeens universitet. Swinton er professor ved Divinity, men grundet hans interesse for handicap, spiritualitet og sundhed underviser han ikke kun teologistuderende, men også medicinstuderende og sygeplejestuderende i spiritualitet og sundhed. I 16 år var Swinton sygeplejer med fokus på mental sundhed og senere med fokus på mennesker med særlige behov. Dette har givet ham et indgående kendskab til mennesker med handicap, som han senere også blev hospitalspræst for med sin ordination fra Church of Scotland. Med baggrund som sygeplejer, som har givet ham praktisk erfaring, og senere hans teologiske kundskab, gør det Swinton til en toneangivende stemme i handicapteologien.¹¹

Hvor Vanier har en udpræget praktisk og erfaringsmæssig tilgang til handicapteologien, har Swinton en mere akademisk tilgang. Begge har de en akademisk uddannelse, men hvor Vanier forlod de akademiske miljøer for at dedikere sit liv til mennesker med handicap, valgte Swinton den modsatte bevægelse og forlod sit arbejde som sygeplejer og blev til sidst professor. Ens for dem begge i deres arbejde med handicapteologi er, at dette ikke kun interesserer dem på et intellektuelt plan, men at de begge er berørt af at dele liv med mennesker med handicap. Swinton arbejdede med mennesker med handicap i 16 år og har siden givet mennesker med handicap en stemme i teologien, og Vanier valgte at flytte ind sammen med to mænd med handicap og blev sammen med dem og mange andre i over 40 år.

Tredje del af specialet vil samle op på de indblik, handicapteologien giver, og arbejde med hvilke udfordringer og muligheder dette giver troen og kirken i dag. Specialet vil undersøge, hvordan handicapteologien kan være med til at bidrage til en udvidelse af trosbegrebet. Da handicapteologien dækker bredt og belyser forskellige områder af teologien, bliver emnet som fx dåb også et relevant område for handicapteologiens bidrag. At handicapteologien ikke alene er en teologi

¹⁰ Reinders, Hans S. 2010. "Human Vulnerability: A Conversation at L'Arche." I *The Paradox of Disability: Responses to Jean Vanier and L'Arche Communities from Theology and the Sciences*, edited by Hans S. Reinders. United States of America: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., s. 3-6

¹¹ Swinton, John. 1997. "Restoring the Image: Spirituality, Faith, and Cognitive Disability." I *Journal of Religion and Health*, Vol. 36, No. 1, Spring., s. 21

for mennesker med handicap, vil specialet se nærmere på i tredje afsnit. Til sidst vil specialet konkludere på denne kortlægning af handicapteologien og dens bidrag til den etablerede teologi.

Min metodiske tilgang til specialet er at kortlægge handicapteologien, da området er et relativt nyt felt i dansk teologi. Jeg bruger stemmer fra dansk handicapteologi og internationale handicapteologer, der give læseren en bred forståelse af handicapteologien, og kortlægningen tjener som ramme for specialets ærinde. Denne kortlægning fører også til et komparativt perspektiv af Swinton og Vanier. Specialet vil nu give en indføring i handicapteologiens diskussioner inden for dansk teologi og kortlægge nogle af de områder, hvor handicapteologien bidrager med nye perspektiver til teologien.

Handicapteologi

Handicapteologi kan beskrives som teologiske refleksioner omkring handicap. Jeg bruger udtrykket *mennesker med handicap* som en samlebetegnelse for mennesker, der oplever alvorlige udfordringer enten fysisk eller psykisk, fx mennesker med Downs syndrom, Aspergers syndrom eller anden form for mentalfunktionsnedsættelse og spastikere, lammelse af hele eller dele af kroppen eller anden fysisk funktionsnedsættelse. Mennesker med handicap hører til de mest udsatte i vores samfund¹². I Vesten bliver mennesker ofte vurderet ud fra, hvilken værdi et menneske tilfører samfundet og antagelsen er, at heri ligger et menneskes værdighed. Samfundet måler og vejer mennesker på baggrund af deres evne til at producere værdi til samfundet. Uafhængighed og selvstændighed bliver betragtet som en nødvendighed for at kunne fungere optimalt, og menneskets sociale status råber højere end noget andet. Intellect og refleksionsevne er en nødvendighed og minimumskrav for at kunne blive anset som et individ, der er til glæde og gavn for fællesskabet, både socialt og økonomisk.¹³

Så længe disse kriterier er de herskende, skaber det et skel mellem de mennesker, der har et handicap, og de mennesker der ikke har. Resultatet er et polariseret samfund, et samfund med *dem* og *os*. I et samfund, hvor vi alle skal bidrage til fællesskabet, opstår der en dissonans for dem

¹² Swinton, John. 2003, "The body of Christ has Down's syndrome: Theological reflections on vulnerability, disability, and graceful communities." I *Journal of Pastoral Theology*, 13:2, 66-78., s. 67

¹³ Swinton 2003, s. 67

med handicap, og det kan føles mere udfordrende end selve handicapet. Mennesker med handicap kan opleve sig selv som passive modtagere og dermed ikke som en ligeværdig del af samfundet¹⁴.

Handicapteologi tager denne problematik alvorligt ved at bringe teologiske refleksioner omkring handicap. Handicapteologien vil bidrage til at åbne kirken, troen og fællesskabet op for mennesker med handicap som et ligeværdigt medlem.

Vores handicappede - Menneske først, handicapet så

I nyere tid har der været fokus på at adskille mennesket fra dets handicap, for derved at lægge vægt på, at mennesket ikke er sit handicap, men langt mere end sit handicap. Ved at bruge ord som ”den handicappede” eller ”de demente” reduceres hele mennesket til den diagnose, og der bliver derved i sproget og termonologien ikke taget højde for mennesket *foran* diagnosen. Derfor bliver der nu i højere grad fokuseret på at bruge sproget til at beskrive mennesker på en måde, hvorpå mennesket ikke reduceres til sin diagnose. Ved at ændre sproget til ”en med handicap” eller ”de, der har demens”, ændres også forståelsen af handicapet og af mennesket bag handicapet.¹⁵

Johannes Nissen, som er lektor ved Institut for Kultur og Samfund og underviser i kirkehistorie og praktiskeologi, gør opmærksom på et andet område i sproget, der skaber en adskillelse. Han beskriver, hvordan vi i sproget ofte siger ”*de* handicappede, *de* hjemløse og *de* arbejdsløse, mens vi siger *vores* ældre, *vores* børn og *vores* dronning”¹⁶. Ved at bruge ordet *de* marginaliserer vi ved sproget en gruppe mennesker, eller omvendt, den allerede marginaliserede gruppe bliver beskrevet med et *de* eller *dem*. Hvis vi begynder at sige *vores* handicappede, vil det måske skabe en ny forståelse af mennesker med handicap, og samtidig bliver *vores* handicappede også et fællesanliggende for samfundet, ligesom *vores* ældre er det. Ved at sige *de* handicappede, siger vi samtidig, at det ikke er vores ansvar – det er med andre ord en gruppe, som må klare sig selv. Hvis handicapteologien skal ændre synet på det at have et handicap, bliver det første skridt at ændre sproget.

¹⁴ Nissen, Johannes. 2014. ”En handicapet kirke eller en kirke med plads til handicappede.” I *Kritisk forum for praktisk teologi*. Nr. 135 (02) 41. årgang. Forlag: Anis., s. 4

¹⁵ Brock, Brian. 2012. ”Introduction: Disability and the Quest for the Human.” I *Disability in the Christian Tradition*, edited by Brian Brock and John Swinton. United States of America: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., s. 9

¹⁶ Nissen 2014, s 4.

Mennesker med *særlige behov*

Som vi har været inde på, er terminologien meget vigtig, når man med ord vil beskrive en gruppe mennesker. Nogle mennesker bliver født med fysiske eller psykiske udfordringer, mens andre kan pådrage sig sådanne i løbet af sin levetid¹⁷. Debatten omkring den rette beskrivelse af mennesker med kognitive udfordringer, indlæringsproblemer og andre mentale begrænsninger ender i dag med beskrivelsen *mennesker med særlige behov*. Terminologien for mennesker, der i det hele taget oplever fysiske eller psykiske udfordringer, er derimod almindeligvis mennesker med handicap. I de engelsksprogede lande prøver man at erstatte ordet *handicap* med *disabled*, mens man på dansk stadig ikke har et bedre ord end handicappet. Begrebet *særlige behov* har også nogle skyggesider, da man kan mene som udgangspunkt, at alle mennesker er forskellige uanset fysiske eller psykiske udfordringer, og derfor har alle mennesker *særlige behov* i al almindelighed. Mennesker med handicap har de samme behov som mennesker uden handicap, og ordet *særlige behov* lægger derfor en yderligere belastning på en gruppe mennesker, som allerede lider under samfundets stigmatiseringer. Ved at sige *særlige* skabes der også en distance til resten samfundet, som ikke har *særlige behov*, men disse mennesker har naturligt samme almindelige behov som alle andre mennesker; de har blot brug for andres hjælp til at få opfyldt deres helt normale menneskelige behov.¹⁸

Alle mennesker udvikler sig, og alle mennesker lærer nye ting fra de er spæde til de er gamle. Udfordringen kommer der, hvor mennesker ikke følger den udvikling som størstedelen følger, dvs. den norm for, hvad man skal kunne på et givet tidspunkt, og som sættes efter flertallets udvikling. Mennesker, der har brug for mere hjælp, udvikler sig langsommere eller har vanskeligheder med at følge med flertallet, bliver derfor kategoriseret som mennesker med særlige behov. Det er ikke altid problematisk at få det stempel, da det sørger for, at de mennesker får den hjælp, de har brug for. Problemet kommer først rigtigt til udtryk, når de mennesker, der har særlige behov, kun bliver set som dem, der har særlige behov og *problemer*¹⁹. Disse mennesker koster samfundet mange penge, de kræver mere omsorg, de går langsomt, og de kan ikke leve op til det tempo af udvikling, som flertallet har sat som normalen. På dansk har vi ikke bedre ord end mennesker med særlige behov og

¹⁷ Iversen, Hans Raun. 2019. "Multipel teologi for mennesker med multiple handicap." I *Mangefoldet tro og sjælesorg*, redigeret af Christine Tind Johannessen-Henry og Hans Raun Iversen. Frederiksberg: Eksistensen., s. 186

¹⁸ Iversen 2019, s. 186

¹⁹ Heilesen, Lars Nymark. 2018. "Handicap i en handicappet verden." I *Kirken og mennesker med særlige behov – Menneskesyn og Teologi*, redigeret af Lars Nymark Heilesen. Frederiksberg: Eksistensen., s. 13

handicappede, og derfor er det vigtigt at vide, hvilke konnotationer begreberne skaber, og hvordan man bør være varsom med at stigmatisere mennesker. Handicapteologiens opgave her er at gøre opmærksom på det fællesmenneskelige – det at alle mennesker har brug for venskab, omsorg og kærlighed.

Inklusion

Inklusion er et ord, der bliver brugt meget i vores samfund og særligt når det kommer til mennesker med begrænsninger og handicap. Salamanca-erklæringen fra 1994, som Danmark underskrev sammen med 91 andre lande i Spanien, handlede blandt andet om, hvordan man kunne lave undervisning i skolerne for alle. Mennesker med handicap skulle have lov til, på lige fod med andre, at få undervisning i skolerne og have samme muligheder som andre mennesker²⁰. Dette nye fokus på inklusion i skolerne skinnede også igennem i skoleloven fra 2012. Men dette øgede fokus på inklusion mener sognepræst Karin Mikkelsen kan bringe udfordringer: ”Det sker dog, at inklusionsbegrebet bliver brugt som synonym for integration. Integration indikerer i modsætning til inklusion, at minoriteterne skal tilpasse sig majoriteterne og forblive afgrænsede grupper i den store gruppe.”²¹

Eller ligger der noget i inklusionsbegrebet, som har en tendens til at udviske de reelle forskelle? Hans Vium Mikkelsen, rektor for Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter, stiller spørgsmålstegn ved en udpræget positiv tilgang til inklusionsbegrebet, om det er i skolevæsnet eller i teologien. Inklusion kan være den stærkes utopi, nemlig den, at det praktisk er umuligt at lave en inklusion, som ikke ender ud i en integration. Spørgsmålet er, ”om man gennem en ensidig fokusering på inklusion ender med at ’normalisere det anormale’ for derigennem at fremkomme med en totalitær tænkning, der modsat sin egen intention ikke giver plads til reelle forskelle?”²² Handicapteologiens opgave er her at bidrage med teologiske refleksioner over fællesskabet, hvor mennesker med og uden handicap kan være sammen på lige vilkår, uden at dette ser bort fra, at nogle i fællesskabet har brug for mere støtte end andre. Inklusion, hvor der ikke bliver taget højde for, at mennesker har forskellige behov, er ikke inklusion.

²⁰ Heilesen 2018, s. 10

²¹ Mikkelsen, Karin Braüner Vium. 2018. ”Inklusion – hvad må det handle om i en evangelisk luthersk folkekirke?” I *Kirken og mennesker med særlige behov – Menneskesyn og Teologi*, redigeret af Lars Nymark Heilesen. Frederiksberg: Eksistensen, s. 69

²² Mikkelsen, Hans Vium. 2018. ”Teologi og menneskesyn – udfordret af mødet med mennesker med særlige behov.” I *Kirken og mennesker med særlige behov – Menneskesyn og Teologi* redigeret af Lars Nymark Heilesen. Frederiksberg: Eksistensen., s. 93

Ideen om inklusion, som var udgangspunktet for Salamanca-erklæringen, ligger tæt op af kristendommens forståelse af mennesket. Alle mennesker har del i den samme gudbilledlighed, og det er uanset, om mennesket har en diagnose, et handicap eller ingen af delene.²³ Dog har der i kirkehistorien været mange eksempler på, at mennesker med handicap er blevet udelukket af det kristne fælleskab enten i undervisning eller ved kirkegang²⁴. I kraft af den kristne forståelse af mennesket som skabt i Guds billede, burde der ikke eksistere eksklusion i kirken. Kristus var oftest sammen med de mennesker, som ikke passede ind i datidens samfund og gav dem en plads i Gudsriget. Ved en gudbilledlig tolkning af mennesket samt en forståelse af at Kristus altid søgte at inkludere de ekskluderede, må det være handicapteologiens opgave at fasholde fokuset på inklusion.

Udfordring for teologien

Handicap har skabt og skaber til stadighed udfordringer for teologien på flere områder, blandt andet i kristologien, antropologien og ekklesiologien. Inden for disse områder har mennesker med handicap været en undtagelse fra normen eller været set som en særlig omstændighed, der faldt uden for den systematiske tankegang i teologien²⁵. Nedenfor præsenterer specialet fire områder indenfor teologien, hvor handicapteologien bidrager med sine vinkler og refleksioner. Specialet kommer ikke til at gå i dybden med disse fire områder, dog vil nogle af tankerne blive udfoldet senere i specialet.

Kristus og handicap

I kristendommen sker der en ombytning af værdier med Kristi gerninger her på jorden. Fx siger Kristus ifølge Markusevangeliet; ”De raske har ikke brug for læge, det har de syge. Jeg er ikke kommet for at kalde retfærdige, men syndere.”²⁶ Størstedelen af dem Kristus omgik, var de mennesker, der ikke passede ind; de, der på den ene eller anden måde ikke kunne være en del af eliten - de syge, de forkastede og de største syndere. Centralt for Kristi undervisning var, at de mennesker, som samfundet satte udenfor, var centrum i Guds rige. I nutidens samfund sætter vi pris på normalen og hylder det, der hæver sig over, og ser ned på det, som ikke formår at komme op på niveau. Men

²³ Nissen 2014, s.6

²⁴ Heilesen 2018, s. 10

²⁵ Nissen 2014, s. 6

²⁶ Mark 2, 17: Hvis ikke andet er anført, citeres Bibelen efter den autoriserede danske oversættelse fra 1992.

da Gud inkarnerede sig, viste han derved mennesket, at det ikke var de stærke, men de svage, ikke de rige, men de fattige, og ikke de magtfulde, men de svage, der er kernen i Guds rige.²⁷

Kristendommen gør op med idealet om, at usårlighed og styrke skulle være et mål i sig selv. Kristus valgte ikke at komme til verden i magt og væld, men kom som et lille sårbart barn i hænderne på Maria og Josef. Kristus kom i sårbarhed. Korsdøden vidner også om den lidelse, Kristus måtte gå igennem for at forløse denne verden. Kristus trådte ind i lidelsen og blev en del af den, både ved at lide på grund af mennesker og ved at lide for mennesker. Kristus var ikke en helt i menneskelig forstand som usårlig, urørlig og magtfuld, men en helt, der viser sin styrke i svaghed, sårbarhed og ydmygelse.

Når Gud selv kan komme i hjælpeløshed, så er hjælpeløshed ingen fejl, så er svaghed ikke slemt: begge dele er helliget af Gud²⁸ – både cheflægen og spastikeren, både sjælesørgeren og den evnesvage – vi er det begge to; vi er alle tilsammen ét i Kristus.²⁹

Handicapteologien vil minde teologien om den side af Gud, som ikke er magt og styrke, men det modsatte. Det er vigtigt, at teologien er bred og udfordrer det syn, som er herskende i samfundet. Hvis teologien vil undersøge og opleve mysteriet om Gud, har handicapteologien en vigtig rolle at spille. Dette er pointen hos John Swinton: ”When power is equated with might, strength and force, we forget the significance of tenderness, gentleness and weakness, dimensions of the incarnated Son which are crucial for a balanced understanding of the Trinitarian God.”³⁰ Handicapteologien bringer et andet syn på Gud ind i teologien, idet den minder det stærke menneske om den lidende Gud. Billedet af den lidende Gud er provokerende, inkarnationen er skandaløs og korsdøden uværdig, men alligevel var det den måde Gud valgte at åbenbare sig for mennesket på. I evangelierne kan man også læse om de undere, Kristus udførte og hans magt og myndighed overfor naturen, men i mødet med mennesker kom Kristus i sårbarhed og ydmyghed. Denne dobbeltsidighed er vigtig og især i tider, hvor der bliver fokuseret mere på Guds almagt end hans magtesløshed. Handicapteologien skaber de

²⁷ Nissen 2014, s. 8

²⁸ Denne tanke findes også hos kirkefaderen Gregor af Nazianz, som beskrev, at det Gud ikke har *antaget* kan ikke frelses. Dermed kan det siges, at det som Gud har antaget, her sårbarhed, hjælpeløshed og ydmygelse, er helliget. (Behr, John. 2002. *On God and Christ: the five theological orations and two letters to Cledonis*. Popular patristics series. Crestwood, New York: St. Vladimir's Press, s. 161)

²⁹ Nissen 2014, s. 9 (Nissens egen oversættelse af Bach, Ulrich. 1986. *Deem Traum entsagen, mehr als ein Mensch zu sein. Auf dem Wege zu einer diakonischen Kirche*, Neukirchen: Neukirchener Verlag, s. 100)

³⁰ Swinton 2003, s. 72

rammer, der gør, at vi ikke skal frygte lidelse, svaghed og handicap, men giver mennesket redskaber til at kunne se Gud midt i smerten.³¹ Som Jean Vanier formulerer det:

Jesus did not come into the world to explain suffering nor to justify its existence. He came to reveal that we can all alleviate pain, through our competence and our compassion. He came to show us that every pain, every hurt we experience can become an offering, and thus a source of life for others in and through Jesus' offering of love to the Father.³²

Handicapteologien giver lidelse og handicap en stemme ind i teologien og samfundet, hvor lidelse, svaghed og sårbarhed er noget, man vil undgå. Med Kristus præsenterer kristendommen et nyt syn på den menneskelige svaghed, ikke som en fejl eller noget, der skal undgås, men noget som mennesket skal acceptere og et mysterium, mennesket må træde ind i. Stanley Hauerwas, amerikansk teolog og etiker, beskriver Guds væsen ud fra en refleksion over handicap og Kristus:

God's face is the face of the retarded; God's body is the body of the retarded; God's being is that of the retarded. For the God we Christians must learn to worship is not a God of self-sufficient power, a God who in self-possession needs no one; rather ours is a God who needs a people, who needs a Son. The Absoluteness of being or power is not a work of the God we have come to know through the cross. ³³

Denne beskrivelse af Gud strider imod meget af den teologi, som lægger vægten på Guds styrke, men handicapteologien ønsker ikke at erstatte den nuværende teologi, men ønsker at teologien åbner op for en anden side af Gud. Denne forståelse af Gud, som Hauerwas beskriver i citatet her, ligger langt fra den forståelse af Gud som almægtig. Dette gudsbillede kan skabe modstand, og det er vigtigt at undersøge, hvorfor dette gudsbillede skaber modstand, og hvad det i sidste ende betyder for teologiens forståelse af mennesker med handicap. Hvis dette gudsbillede ikke kan forsvares, kan gudbilledligheden i mennesker med handicap så heller ikke forsvares?

³¹ Swinton, John. 2007. *Raging with compassion*. United States of America: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., s. 215

³² Vanier, Jean. 2005. *Befriending the Stranger*. Great Britain: Darton, Longman and Todd Ltd., s. 89

³³ Swinton 2003, s. 76

Antropologi og handicap

Det kristne menneskesyn stiller spørgsmålstejn ved den måde, som mennesket bliver set på i samfundet. Er menneskets værdi baseret på noget iboende og fundamentalt eller er det rent instrumentalt baseret på funktionalitet?³⁴ Dette spørgsmål er vigtigt i en verden, hvor ikke alle mennesker har det, der kræves for at være en ressource. Hvor stiller det disse mennesker? Hvis menneskets værdi er noget iboende i alle mennesker, så har alle mennesker værdi, uagtet hvad de gør eller ikke gør. Hvis menneskets værdi derimod ligger i dets funktion, vil det have betydning for de mennesker, der har funktionsnedsættende handicap, da det vil fratage dem noget af menneskets værdi. Den nu afdøde biskop, Niels Henrik Arendt, udtrykte, hvordan kirken skulle være med til at fortælle mennesker, at deres værdi ikke lå i deres produktivitet, men i at de var skabt:

Et elitært menneskesyn baner sig vej i dagens samfund, bl.a. i kraft af neoliberalismen og nye bio-medicinske muligheder, så mennesker gradueres efter deres grad af perfektion – målt ud fra tidens målestokke. I den situation er det afgørende, at diakonien – udover at afhjælpe konkret nød – er med til at afbilde og udtrykke og fastholde det menneskesyn, at ethvert menneske har værdi på forhånd, uanset enhver kvalifikation.³⁵

Det er et centralt område i handicapteologien at præsentere et andet syn på mennesket end det, som samfundet er garant for. Det kristne syn på mennesket er, at alle er skabt i Guds billede, og dermed har alle fra skabelsen den samme menneskelige værdighed. Brian Brock fra University of Aberdeen skriver, at i moderne tid er der en tendens til at se mennesket ud fra *best-case anthropology*³⁶. Dette begreb sætter det *perfekte* menneske på toppen af rangstien, som også Niels Henrik Arendt udtrykker det. Og dermed bliver andre målt og vejjet ud fra *best-case anthropology*, hvor mennesker med handicap ender lavest, hvis de ikke bare bliver betragtet som en subgruppe, der falder uden for kategori. Når *best-case* tilgangen til mennesket bliver herskende, gør det samtidigt *best-case* til normalen. Det normale er det perfekte, og det der afviger derfra må kategoriseres som ikke perfekt og derfor *unormalt*. Men alle mennesker har begrænsninger, og ingen mennesker er ens. Der er stor *forskel-lighed* iblandt mennesker, og styrken i fællesskaber ligger ikke i *ens-heden*, men i at forskellene bliver behandlet med *lighed*, med lige værdighed.

³⁴ Nissen 2014, s. 7

³⁵ Iversen 2019, s. 193 (Citat fra Nissen, Karsten (udg.) 2001. *Diakoni – en integreret dimension i folkekirkens liv*, København: Aros. s. 230)

³⁶ Brock 2012, s. 1

Handicapteologiens opgave inden for antropologien er at dæmme op for den kassetænkning, der opdeler verden i *de normale* og *de unormale*. Hans Ravn Iversen skriver, at normalitetsbegrebet er et udtryk for en samfundsmæssig uopnåelig standard. ”Normalitetsbegrebet er udtryk for utopi, som alt for ofte bliver brugt til at holde mennesker med bestemte slags begrænsninger og særegenheder uden for det gode selskab, ofte i lange og trange epoker.”³⁷ Mennesker med handicap bliver ofte set som en udgift for samfundet, som resulterer i en belastning for samfundet, hvilket fx nakkefoldsskanningen³⁸ kan være med til at afhjælpe.³⁹ Men måske er det ikke de handicappede, der udgør en belastning for vores samfund, men nærmere dem *uden* handicap. Erika Schuchardt, Dr.phil., mener således, at mennesker uden handicap har en tendens til at ville klare sig selv, og at ønsket om selvstændighed og uafhængighed er den reelle belastning for vores samfund:

De, som ufølsomt frasiger sig offentligt eller privat medansvar, som ikke vil ofre og bære med på byrder og lidelser, er i langt højere grad randeksistenser. Det er dem og ikke de handicappede, der er samfundets egentlige belastning.⁴⁰

Dette er med til at skabe et samfund af mennesker, der ser en lykke og en succes i at være uafhængige af samfundet, mens de, der ikke har de muligheder, bliver overladt til sig selv. Specialet vil senere gå længere i dybden med de spørgsmål, der rejser sig fra denne gennemgang af emner inden for antropologien, som handicapteologien beskæftiger sig med.

Gud og handicap

Handicapteologien lægger vægt på at alle mennesker, uanset fysiske eller psykiske handicap, deler den samme gudbilledlighed. Alle mennesker er skabt i Guds billede, og derfor har alle mennesker en skabt værdi, som ikke reduceres eller øges ved et handicap eller mangel på samme.

³⁷ Iversen 2019, s. 192

³⁸ Mennesker med handicap er også udsat i forhold til lægevidenskabens udvikling inden for genetisk manipulation. Her bliver spørgsmålet om liv, belastning og menneske i den grad afgørende. Kan man gradbøje menneskelivet? Skal man foretage en abort, hvis man finder ud af, at det lille foster har et handicap? Eller skal man lade barnet komme til verden? Og spørgsmålet kommer ned til: Hvor meget handicap giver det mening at have, for at livet er værd at leve? Disse spørgsmål beskæftiger handicapteologien sig med. Opgaven er at se mennesket for dets iboende kvalitet frem for produktivitet.

³⁹ Swinton, John. 2017. *Becoming Friends of Time*. London: SCM Press, s. 35-36; Yong, Amos. 2007a. “Medicalizing Down Syndrome: Disability in the World of Modern Science”. I *Theology and Down Syndrome: Reimagining Disability in Late Modernity*, by Amos Yong. Texas: Baylor University Press, s. 63-65

⁴⁰ Nissen 2014, s. 5 (citat fra Schuchardt, Erika. 1985. *Hvorfor netop mig...? Lidelse og tro*. Them: Doxa, s. 96 -97)

Lars Nyemark Heilesen udgav i 2018 bogen *Kirken og mennesker med særlige behov – menneskesyn og teologi*, som er en samling af oplæg, der blev holdt på Folkekirkens Udviklings- og Videnscenter konference i 2017. En af bidragsyderne til bogen er FUVs rektor og phd. i teologi, Hans Vium Mikkelsen. I sit oplæg opstiller han fire tilgange⁴¹ til spørgsmålet omkring forståelsen af Gud og handicap. Fire forskellige fortolkninger til mennesker med handicap, som giver teologiske grunde til at afhjælpe den situation, den med handicap står i.

Den første fortolkningsmulighed ser handicap som en gave skænket af Gud til mennesket og en del af Guds skabelse. Handicap skal forstås og fortolkes positivt, det er villet af Gud og er en del af skabelsen før syndefaldet. På den måde er handicap ikke en fejl eller en mangel. I denne tolkning bliver der ikke gjort meget plads til, at mennesker med handicap kan klage og anklage Gud. Handicappet er villet af Gud, og dermed bliver menneskets sorg, frustration eller vrede ikke mødt i denne tolkning af handicap. Mikkelsen skriver, at dette er en radikal måde at læse Paulus' ord om Kristi legeme, hvor alle mennesker udgør en del af legemet, og med det udgangspunkt er handicap en del af legemet og skal betragtes som en uundværlig del af Kristi legeme.⁴²

Den anden fortolkningsmulighed kaldes *New Normal* og skal beskrive det, alle mennesker oplever, nemlig at være begrænset og sårbar. Handicap bliver her fortolket som noget alment menneskeligt, som skal være et udtryk for alle menneskers kommen til kort. Den med handicap bliver en personificering eller materialisering af det menneskelige grundvilkår, at alle mennesker er begrænsede og i den forstand handicappede. Ved en sådan tolkning bliver mennesker med handicap set som *New Normal*, som hiver mennesker med handicap ud af *anormaliseringen* og placerer dem i en ny kategori; *proto-normalitet*.⁴³ Denne tolkning giver ikke et svar på, hvad Guds rolle er for mennesker, der har handicap; kun siges det, at handicap er et udtryk for et alment menneskeligt grundvilkår. Et af kritikpunkterne ved denne fremstilling henvender sig til det faktum, at mennesker med handicap gerne vil være foruden deres handicap, og derfor er der nok nærmere tale om en udefrakommende romantisering af handicap, som har svært ved at hjælpe mennesker, der oplever handicap. Et andet område som lægger op til videre refleksion, er projektet om at ville slette

⁴¹ Hans Vium Mikkelsens skitseringer af forskellige fortolkningsmuligheder angående handicap og Guds rolle deri stammer fra den tyske teolog Ulf Liedkes bog *Gegebenheit – Gabe – Begabung* fra 2009. Mikkelsen bruger Ulf Liedkes arbejde som udgangspunkt for sin videre diskussion af handicap og Gud.

⁴² H. Mikkelsen 2018, s. 94

⁴³ H. Mikkelsen 2018, s. 96

skellet mellem *normal* og *anormal* ved at kalde handicap for *New Normal*, og derved afskrive anormaliteten ved handicap. Xavier Le Pichon skriver i sit bidrag til Hans Reinders bog *The Paradox of Disability* om ideen om at se bort fra menneskers handicap: "When the disabilities are permanent, we cannot consider those persons independently of their disabilities. It is so deeply rooted in them that any attempt to treat them as if they were not disabled is bound to fail. This is the limit of so-called normalization attempts."⁴⁴

Den tredje fortolkningsmulighed mener, at handicap er en prøvelse, byrde og opgave fra Gud til nogle mennesker. Handicap er ikke en del af Guds gode skabning, men noget af det der fulgte med syndefaldet og uddrivelsen fra paradiset. Handicap er en straf fra Gud over mennesket sammen med en række af andre livsvilkår, der blev en del af verden efter syndefaldet. Kristus kæmpede imod lidelse og døden på korset, og derigennem blev Kristus en del af lidelsen og døden, som mennesker oplever. Handicap som opgave og prøvelse er at kæmpe med og imod lidelsen hele livet. Ved denne tolkning ændres spørgsmålet fra *hvorfor* til *hvortil*, skriver Mikkelsen⁴⁵. Hvis handicap ikke er en gave, men snarere en prøvelse, *hvad* skal det føre til og *hvor* skal det føre hen? Destinationen er en bedre verden, som den med handicap kæmper sammen med Kristus for ved at acceptere sin opgave, prøvelse og byrde.⁴⁶

Den fjerde og sidste fortolkningsmulighed som Mikkelsen fremfører⁴⁷, anbringer handicap i det *ikke-værende*. Det bliver ikke set som noget fra Guds hånd, hverken som en god gave eller en straf, men det kommer fra den *kaosmagt*, som fra tidernes morgen har kæmpet imod Gud. Mennesket og handicap bliver opdelt i denne udlægning, hvor mennesket er fuldt ud elsket af Gud og har samme værdi som alle andre mennesker, og deri ligger gudbilledligheden, og handicappet bliver et udtryk for *kaosmagten*. Handicap er noget, som ikke er tænkt af Gud, men eksisterer på

⁴⁴ Le Pichon, Xavier. 2010. "The Sign of Contradiction" I *The Paradox of Disability: Responses to Jean Vanier and L'Arche Communities from Theology and the Sciences*, edited by Hans S. Reinders. United States of America: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., s. 96; Yong, Amos. 2007c. "Renewing Ecclesiology: Down Syndrome, Disability, and the Community of Those Being Redeemed." I *Theology and Down Syndrome: Reimagining Disability in Late Modernity*, by Amos Yong. Texas: Baylor University Press., s. 205

⁴⁵ H. Mikkelsen 2018, s. 97

⁴⁶ Et resultat af denne tolkning gør Gud til ophavsmand til lidelse og handicap hos mennesker, da det er en opgave givet af Gud til mennesker. Samtidigt sidestiller det også handicap med det ondes indtog i verden efter syndefaldet, og dermed gør man handicap til noget ondt, som ikke bærer Imago Dei.

⁴⁷ Hans Ravn Iversen tilføjer yderligere to handicapteologiske fortolkninger til de 4 typer som Hans Vium Mikkelsen fremfører. Første fortolkning, med afsæt i nyere amerikansk handicapteologi, er den korsfæstede Kristus, som bærer sine sår efter opstandelsen, og dermed giver et nyt syn på lidelse og handicap. Den anden fortolkning handler om at flytte fokuset i kirken, så mennesker med handicap ikke kun inkluderes, men vedkendes (Iversen 2019, s. 187).

grund af det *ikke-værende*. Ud fra denne tolkning bliver handicap tolket som udspring fra en mytologisk dæmonisk magt, som kæmper imod alt godt. Det efterlader mennesker med handicap med en forståelse af, at deres handicap er et udtryk for de dæmoniske kræfter, der er i verden. Tolkningen sætter Gud fri fra ansvar og efterlader mennesker både med handicap og dæmoniske kræfter.⁴⁸

Efter Mikkelsens fremlægning af disse fire fortolkningsmuligheder, skriver han, hvor han selv vil placere handicap i forhold til Gud. For hos ham må handicap placeres i triniteten, hos Faderen, Sønnen og Helligåndens evige sammenspil.

Trinitet er underlagt tilbedelsen – triniteten udsiger troen på Gud som skaber, frelser og forløser. Forløsningen består ikke i ophævelsen af det, som er, ej heller i sanktionering af det, som er, men i at Gud befrier os fra at forstå os selv alene ud fra vore begrænsninger, uden at vores begrænsninger dermed tages fra os.⁴⁹

Treenigheden er et udtømmeligt mysterium om Gud, som aldrig kan defineres eller kategoriseres. Mennesket er skabt i Guds billede, og fordi Guds billede ikke er klart defineret, er der i triniteten plads til alle mennesker med eller uden handicap. Dette er et udtryk for en kristen antropologi, som ikke siger noget om, hvordan Gud og mennesker skal forholde sig til handicap, andet end at Mikkelsen ikke mener, at det er en del af den gode skabelse, en opgave, en straf eller fra kaosmagten. Mikkelsens handicapteologi resulterer i at placere mennesket i triniteten, mens handicap bliver beskrevet som tilfældigt. Handicapteologien kan ikke give noget svar på livet med handicap, og Mikkelsen slutter med at beskrive det som tilfældigt. Hans Ravn Iversen mener, i modsætning til Hans Vium Mikkelsen, ikke at teologiens opgave er at komme med et entydigt svar på, hvordan mennesker med handicap skal forholde sig til deres handicap. Derimod mener Iversen at mennesker med handicap skal have mulighed for at vælge den handicapteologi, som passer bedst til dem på et givent tidspunkt.⁵⁰

Derfor bør disse teologiske tankespor fastholdes som mulige teologiske ressourcer, som i åbenhed og foreløbighed på rette tid og sted kan lægges frem i samtaler med mennesker med handicap – vel vidende, at det er det enkelte menneske med handicap, der alene kan

⁴⁸ H. Mikkelsen 2018, s. 99

⁴⁹ H. Mikkelsen 2018, s. 109

⁵⁰ Iversen 2019, s. 198

afgøre, hvilken teologisk tolkning af livet med handicap, der måske kan være sandt for ham eller hende.⁵¹

Derfor er det vigtigt, at handicapteologien er mangefoldet og multipelt, da alle mennesker er mangefoldet og multiple. På den måde vælger Iversen en anden tilgang til handicapteologien end Mikkelsen, fordi handicapteologiens opgave ikke er at give entydige svar, men multiple. Mikkelsen ender i tilfældigheden for at forklare, hvad et menneske, der oplever handicap, skal tænke om sin lidelse. I bogen *Mangefoldet tro og sjælesorg* refererer Hans Ravn Iversen til en samtale mellem Karl Barth og Heinrich Vogel, som omhandler det spørgsmål, som vi her har gennemgået: Hvordan skal et menneske med handicap se på sit handicap?⁵² I samtalen udtrykker Vogel sin lykkelige forventning om at se sin multihandicappede datter uden handicap i evigheden. Dette er et udtryk for Vogels syn på handicap, at det der er handicappet, ikke er en del af Guds design og dermed en fejl, som vil blive genoprettet i evigheden. Hertil svarer Barth:

Er det ikke et smukkere og mere kraftfuldt håb, at dér bliver det åbenbart, hvad vi nu slet ikke forstår – nemlig at dette liv ikke var forgæves, idet Gud ikke omsonst har talt til mennesket: Netop dig har jeg elsket!?⁵³

Her lægger Barth ikke op til, at det er tilfældigt, at nogle mennesker lider af handicap som Mikkelsen mener, eller at det er en fejl ved skaberværket, at nogen lider af handicap, som Vogel mener. Barth mener, at der ligger en dybere sandhed, som vi ikke vil forstå, før vi kommer ind i evigheden. Det er et mysterium, som først bliver åbenbart for os på den anden side af dette liv.

Kirken og handicap – Kristi legeme er handicappet

Mennesker med særlige behov har i historien ikke altid været velkomne i kirken, da de ikke kunne *tilegne* sig troen. Når man ikke kunne tilegne sig den forventede viden om troen, så var det heller ikke muligt at tro, og derfor var der ikke plads til mennesker med særlige behov i kirken⁵⁴. Som der allerede er beskrevet i de forudgående afsnit, så er kristendommen og kirken ikke kun for de stærke, men det er for alle mennesker, med eller uden handicap. Det fællesskab, som er i kirkerne, er kaldet

⁵¹ Iversen 2019, s. 198

⁵² Iversen 2019, s. 190

⁵³ Iversen 2019, s. 191

⁵⁴ H. Mikkelsen 2018, s. 118

til at se hinanden uden skel, så der ikke gøres forskel på jøder og grækere, mænd og kvinder, mennesker med handicap og uden, alle er vi lige i kirken og ind for Gud⁵⁵.

The times that I have asked ministers and pastors about members of their congregations who are disabled,” writes the Dutch theologian Hans Reinders, “the most frequent response is ‘We don’t have them’.⁵⁶

Sådan viser historien, at kirken ikke har kunne finde rum for mennesker med særlige behov, ligesom samfundet rundt om kirken. Handicapteologiens opgave er at konfrontere kirken og teologien med konsekvenserne af sådan en tilgang til ekklesiologien. Hvordan skabes der rum for mennesker med handicap i kirkerne, uden at det skal være en subgruppe eller nogen, der er på tålt ophold, men som en del af fællesskabet på lige fod med mennesker uden handicap? Det er handicapteologiens opgave. Som Harald Hegstad⁵⁷ formulerer det:

Med rette er det derfor sagt at en kirke som ikke har plass til de funksjonshemmende, slev er en funksjonshemmet kirke. Kirkens forhold til de utviklingshemmede er ikke bare et tema for spesielt interesserte, men handler om kirkens identitet i dypere forstand.⁵⁸

Mennesker med handicap tvinger kirken til at tænke over, hvilken antropologi, ekklesiologi, kristologi og teologi, der sætter tonen i fællesskabet. Handicapteologien vil ikke alene give mennesker med handicap en plads i kirken, men endvidere lade mennesker med handicap inspirere kirken og lære fra de mennesker, som nødvendigvis har en anden tilgang til Gud, grundet deres fysiske eller psykiske handicap. Kirken skal ikke stoppe ved inklusionen, men med handicapteologien skal kirken give mennesker med handicap en følelse af tilhørsforhold. Det kræver, at kirken bliver bevidst om, at Kristi legeme ikke er fuldendt, som Paulus skriver om til menigheden i Korinth⁵⁹, før mennesker med handicap føler sig hjemme i kirken. Dette er et vigtigt område for handicapteologien

⁵⁵ Swinton 2003, s. 77

⁵⁶ Brock 2012, s. 1

⁵⁷ Dr. theol. og professor i systematisk teologi ved Menighedsfakultetet i Oslo.

⁵⁸ Torgauten, Tor Ivar. 2018. ”Ekklesiologi og mennesker med udviklingshemming: En grundlagstenkning for hele kirketanken.” I *Kirken og mennesker med særlige behov – Menneskesyn og Teologi*, redigeret af Lars Nymark Heilesen. Frederiksberg: Eksistensen., s. 121.

⁵⁹ 1 Kor 12, 14-26

at gøre kirkerne opmærksomme på, hvordan deres tilgang til mennesker med handicap har konsekvenser for deres syn på en lang række områder, som gennemgået i det forudgående.

Indeed, if we take seriously Paul's metaphor of the Body of Christ, it is clear that their disabilities are our disabilities and our disabilities are their disabilities. *The Body of Christ has profound developmental disability.*⁶⁰

Handicapteologien har en berettigelse, så længe der ikke er plads til mennesker med handicap i teologien. Målet er ikke, at der skal være en særskilt teologi for mennesker med handicap, det ville igen gøre denne gruppe mennesker til en subgruppe eller en *speciale case* gruppe. Handicapteologien giver en stemme til de mennesker, der ikke har en stemme, den giver mennesker med handicap en mulighed for at finde vej ind i antropologien, ekklesiologien, kristologien og teologien.

Som ovenfor vist, spænder handicapteologien bredt og gør sig refleksioner ind i mange dele af teologien. Handicapteologien er et voksende område, og flere og flere teologer begynder at beskæftige sig med dette emne. Specialet vil nu præsentere to af de handicapteologer, som er toneangivende på hver deres måde. Ud fra deres teorier, refleksioner og praksisser vil opgaven belyse deres bidrag til handicapteologien og dens udvikling.

Jean Vanier og L'Arche

Jean Vanier kom til verden i 1928 i Canada og døde som 91-årig i Paris i 2019. Han voksede op i Canada og blev uddannet både i Canada og England. Han tjente både i The Royal Navy og The Royal Canadian Navy som officer frem til 1950.⁶¹ Fra han var tretten, var han en del af den militære verden, da Anden Verdenskrig brød ud. Vanier beskriver sin opdragelse i militæret sådan:

I was thirteen when I joined the British Navy during World War II. My adolescent years were taken up in the world of efficiency, controlling and commanding others. I was a technician of destruction. My last ship was the Canadian aircraft carrier, "The

⁶⁰ Swinton 2003, s. 77

⁶¹ Vanier, Jean. 1992. *From Brokenness to Community*. New York: Paulist Press. s. 6

Magnificent.” However, after a few years, I felt called by Jesus to take another path, the path of peace.⁶²

Fra en opdragelse med kontrol, disciplin og ordrer, oplevede Vanier, at han blev kaldet af Jesus til at leve et liv i fred, som Vanier endnu ikke vidste, hvad ville bringe. Han flyttede til Paris og fik en doktorgrad i filosofi og underviste siden i filosofi på University of Toronto. Vaniers venskab med præsten Fader Thomas Philippe introducerede Vanier til mennesker med særlige behov på forskellige intuitioner og hospitaler. Mødet med disse steder beskriver Vanier sådan:

I have had the occasion to visit quite a number of asylums and psychiatric hospitals in France and in other countries. It can be very painful to go into certain hospitals, to see men and women crying out for love, roaming around with nothing to do, hitting their heads on the floor, living in a world of dream and of psychosis. Some places smell of urine or of disinfectant. If you have had the privilege of penetrating into some of these places, you will have seen unbearable pain. It is difficult to be present there.⁶³

Philippe blev Vaniers åndelige vejleder og støttede Vanier, da han begyndte at bruge mere og mere tid sammen med mennesker med særlige behov. De mennesker, Vanier mødte, var fyldt med smerte og havde været afvist af deres egne familier, og nu levede mange af dem uden kærlighed fra mennesker. I 1964 besluttede Vanier sig endeligt for at ville dele resten af sit liv i fællesskab med mennesker med handicap. Han begyndte med at invitere Rafael og Philip, to mennesker med særlige behov, til at flytte ind hos ham i Trosly, Frankrig.⁶⁴ Dette blev starten på det første af mange L’Arche fællesskaber, som senere spredte sig til hele verden. Vanier følte sig kaldet til at dele alt med Rafael og Philip og andre, der ligesom dem, var de laveste i samfundet og de mindst ønskede. Efter 29 års venskab, åndelig vejledning og medstifter af L’Arche dør Fader Philippe i 1993.

L’Arche communities

L’Arche er fransk og betyder *Arken*, da Vanier ville skabe et fællesskab, hvor mennesker med særlige behov kunne finde tryghed, kærlighed og venskab. Det der startede med Vanier, Rafael og Philips

⁶² Vanier 1992, s. 11

⁶³ Vanier 1992, s. 12

⁶⁴ Vanier 1992, s. 11

lille fællesskab i Trosly, er i dag vokset til et stort internationalt fællesskab med 154 L'Arche fællesskaber i 38 lande spredt verden over fx i Kenya, Argentina, Honduras, Canada, Indien og Syrien.⁶⁵ Ens for alle disse fællesskaber er, at *core members*⁶⁶ lever sammen med deres assistenter, de deler livet sammen, bygger venskaber og bringer glæden tilbage til de mennesker, som har begyndt deres liv i frygt, skam og ensomhed. Vanier har sit ophav i den romersk-katolske kirke, og derfor er L'Arche fællesskaberne også baseret i den katolske kirke, og hvor de fleste af disse fællesskaber verden over er katolske, er der nogle, som er økumeniske. Alle L'Arche fællesskaberne er en ark for alle mennesker uanset kultur eller religiøse baggrunde, med eller uden handicap, for her ses alle mennesker som værdifulde. Dette menneskesyn gennemtrænger alt i fællesskabet, og derfor kommer der mennesker til L'Arche, som tilhører andre religioner, for her har de fundet et sted, hvor der er plads til dem.⁶⁷ Vanier formulerer L'Arche fællesskaberne sådan:

In the communities of l'Arche we live and journey together, men and women with disabilities and those who feel called to share their lives with them. We are all learning the pain and joy of community life, where the weakest members open hearts to compassion and lead us into a deeper union with Jesus. We are learning to befriend them, and through and with them, to befriend Jesus.⁶⁸

Vaniers erfaring, ved at dele livet sammen med mennesker med særlige behov i L'Arche, er den, at de har vist ham, hvordan han finder Jesus. Det sker på den rejse, hvor livets smerter og glæder bliver delt i fællesskabet, og de mest udsatte mennesker går forrest i at dele deres smerte, og igennem venskaberne med dem viser de vejen til et venskab med Jesus.

L'Arche er blevet tilflugtssted for mennesker, der er blevet skubbet til side af samfundet på den ene eller anden måde, og her lever mennesker i fællesskab. Igennem livet sammen med mennesker med særlige behov, opdager Vanier, at deres største smerte i livet ikke er deres udfordringer, men oplevelsen af at mennesker afskyer dem og aldrig vil indgå i en ligeværdig relation med dem. Denne smerte er dybere end noget andet, denne smerte er livstruende for mennesker med særlige behov. Deres *særlige* behov er ikke anderledes end andre menneskers behov. De ønsker et

⁶⁵ L'Arche International hjemmeside: <https://www.larche.org/in-the-world#all> (Uden forfatter, download 08.04.2020)

⁶⁶ I L'Arche omtales mennesker med særlige behov som *core members*, og deres hjælpere omtales *assistants*.

⁶⁷ Vanier 2005, s. vii

⁶⁸ Vanier 2005, s. vii

sted, hvor de hører til, et sted de kan kalde hjem. Vanier beskriver, at dette er en kerneværdi for L'Arche, at mennesker finder et sted, de kan kalde deres hjem, og hvor det opleves som et hjem. "Today, in richer countries, hospitals and asylums may be cleaner, but the same men and women are still there crying out for a home and for love. Big institutions cannot be a home."⁶⁹ Manglen på hjem og kærlighed føder en brudt selvtillid og kærlighed til sig selv, og dette sker for alle mennesker med eller uden særlige behov. Vanier beskriver, at mange *core members* ikke bebrejder deres forældre for deres smerte, men vender kilden til smerten mod dem selv. De gør sig selv til skyld for ikke at blive elsket, fordi de fortæller sig selv, at de ikke er værd at elske eller holde af.⁷⁰

Another moving discovery I made when I began to live with Raphael and Philip was of their deep cry for communion. This was a cry for love and friendship; it flowed from their loneliness and inner pain. You have surely experienced that too if you have visited people in institutions. Suddenly you are surrounded by men and women saying to you (at least through the look in their eyes): "Will you be my friend? Am I important to you? Do I have any value?"⁷¹

Dette er nogle af de erfaringer, som Vanier har gjort sig ved at være en del af L'Arche i over 50 år. Igennem Vaniers arbejde med L'Arche fællesskaberne er han blevet kendt for at tale om mennesker med særlige behov på en ny og kontroversiel måde. Han lægger altid vægt på, at der befinder sig smukke mennesker inde bag frygten, angsten og smerten. Deres behov for fællesskab, kærlighed og opmærksomhed er præcis de samme behov, som mennesker uden særlige behov har, og disse mennesker er en gave til fællesskabet, når de oplever tryghed til at vise, hvem de er.

In our l'Arche communities we welcome people who had been rejected, put away. They have wept many tears. L'Arche has been built on their tears.⁷²

⁶⁹ Vanier 1992, s. 13

⁷⁰ Vanier 1992, s. 14

⁷¹ Vanier 1992, s. 14-15

⁷² Vanier 2005, s. 1

Salige er de fattige

Saligprisningerne fra Matthæusevangeliet, hvor der står: ”Salige er de fattige i ånden, for Himmeriget er deres”⁷³, har haft stor betydning for L’Arche. Vaniers udlægning og syn på *den fattige* er en af grundstenene i L’Arche og hans egen rejse. Vanier oplever, at Gud leder ham til at finde og tjene den fattige, og derfor handler meget af Vaniers undervisning omkring, hvem den fattige er, og hvordan Jesus mødte de fattige.

I Matthæusevangeliet beskriver Jesus, at på den yderste dag vil kongen sige: ”Sandelig siger jeg jer: Alt, hvad I har gjort mod en af disse mine mindste brødre, det har I gjort mod mig.”⁷⁴ Jesus beskriver det mysterium om, at det vi mennesker gør imod de mindste i vores verden, gør vi også imod Jesus selv. Ved at besøge en i fængslet besøger vi Jesus, og ved at byde en fremmed velkommen byder vi Jesus velkommen. Der er en forbindelse mellem den *fattige* og Jesus selv. I Johannesevangeliet har Filip og Jesus en samtale, hvor Filip siger: ”Herre, vis os Faderen, og det er nok for os.”⁷⁵ Dertil svarer Jesus: ”Så lang tid har jeg været hos jer, og du kender mig ikke, Filip? Den, der har set mig, har set Faderen; hvordan kan du så sige: Vis os Faderen?”⁷⁶ Ved at læse dette forstås det, at den, der har set Jesus, har set Faderen, og med det der står i Matthæusevangeliet, er der dermed en forbindelse mellem den fattige og Faderen. Dette er et af evangeliets store mysterier, mener Vanier. Han læner sig op af en tale fra den franske kardinal Etchegaray omhandlende de fattige:

The direction is clear: live poorly as Christ did, live with the poor in order to live with Christ. The renewal of the church always comes as we dare to live a covenant with the poor.⁷⁷

Den fattige har på en særlig måde en plads i Guds rige. Vaniers måde at forstå *den fattige* på handler ikke kun om materiel fattigdom, men i højere grad om dem, der ikke kan leve op til samfundets normer og forventninger, som de mennesker der kommer til L’Arche. Vanier har også blik for dem, der er fattige, men ikke nødvendigvis har et handicap, de mennesker hvor livet leves i smerte. Vanier formulerer forskellige fattigdomme sådan:

⁷³ Matt 5, 3

⁷⁴ Matt 25, 40

⁷⁵ Joh 14, 8

⁷⁶ Joh 14, 9

⁷⁷ Vanier 2005, s. viii

A mother who has just lost a child is “poor”. A woman whose husband has left her is “poor”. A man who has lost his job is “poor”. The girl who learns she has cancer is “poor”. The man who senses his body growing older and weaker is “poor”. People who are faced with difficult family situations are “poor”. The problem is that we refuse to admit our weakness, our needs, our poverty because we are frightened of rejection.⁷⁸

Vi lever i en kultur, hvor der ikke er plads til svaghed, og ofte bliver de svage i samfundet marginaliseret. Dette gør, at vi gemmer vores svaghed og vil fremstå som stærke individer, fordi vi oplever, hvordan de svage bliver skubbet ud eller i højere grad bliver en byrde for familien, venner og samfund. Mennesker kan også holde afstand til svaghed og mennesker med særlige behov, idet mødet med andres svaghed gør os opmærksomme på vores egen svaghed og særlige behov, mener Vanier.⁷⁹ Synet på svaghed og smerte er meget anderledes i kristendommen, i og med at Jesus fortæller, at himmeriget hører de fattige til. Idet vi opdager, at der er langt flere mennesker, der er fattige ud fra Vaniers måde at se fattigdom på, kan der opstå en diskurs, hvor de *fattige* bliver et ideal. Forstået sådan, at idealet er at leve i fattigdom, for himmeriget er deres, eller at Gud på en særlig måde er tilstede i deres situation. Denne slutning og indstilling har Vanier oplevet i sit arbejde med mennesker med særlige behov, og som er et misforstået blik på den fattige.

When we talk of the poor, or of announcing the good news to the poor, we should never idealize the poor. Poor people are hurt; they are in pain. They can be very angry, in revolt or in depression.⁸⁰

Vaniers fokus på den fattige i samfundet og det fattige i os selv, er ikke for at give et glorificeret billede af fattigdom, men snarere en bevidsthedsgørelse af, at der er mange i vores samfund, der lever på kanten af det, der er krævet. Ud fra Vaniers bredere forståelse af fattigdom, som indbefatter de mennesker, der lever i sorg, utilstrækkelighed og smerte, mener Vanier, at evangeliets budskab til den fattige også henvender sig til denne forståelse af fattigdom. Det er ved at acceptere vores forskellige svagheder, fattigdomme og lidelser, at vores relation til Gud kan vokse, mener Vanier⁸¹.

⁷⁸ Vanier 2005, s. 16-17

⁷⁹ Vanier 2005, s. 6

⁸⁰ Vanier 1992, s. 11-12

⁸¹ Vanier 2005, s. 6

I relationen med de mennesker, som ses som de fattigste i vores samfund, er Vanier blevet opmærksom på sine egne fattigdomme, smerter og særlige behov.

Vanier er inspireret af profeten Hoseas ord om *Akors dal*⁸² til at beskrive den fattiges vej fra smerter og lidelser til heling. Hoseas skriver: ”Dér giver jeg hende vingårdene tilbage og gør Akors dal til håbets port. Da vil hun svare mig, som da hun var ung, som dengang hun drog op fra Egypten.”⁸³ Alle mennesker kan have oplevelser, som minder om *Akors dal*, en historie fra livet der er fyldt med smerte, sider af vores menneskelighed som piner os, eller mennesker vi vil undgå på grund af den lidelse, de bringer med sig eller vækker i os. Disse indre menneskelige erfaringer som kan forbindes med lidelse, smerte og frygt, kalder Vanier for menneskets indre *Akors dal*.⁸⁴ Men der er også den ydre *Akors dal*, og det er blandt andre de mennesker, der lever med handicap og særlige behov. Disse mennesker kropsliggør smerte og lidelse, der gør at andre helst undgår denne gruppe i forsøget på at holde deres egen smerte på afstand. Vaniers udlægning af Hoseas ord handler om den transformering, der sker, når vores *Akors dal* bliver omdannet til *håbets port*. Ved at møde vores egen smerte i os selv, er der mulighed for, at Gud kan møde os der og transformere vores smerte om til håb. Den distinktion, Vanier laver imellem menneskets indre *Akors dal* og den ydre *Akors dal*, er en vigtig skelnen i mødet med de mennesker, der bor i L’Arche. Da Vanier valgte at invitere mennesker med særlige behov ind i sit liv, valgte han at træde ind i *Akors dal* og møde de mennesker, der levede der i isolation. Men det bragte først heling til deres liv, idet Vanier turde træde ind i sin egen *Akors dal* og møde sin egen smerte. Derigennem blev hans eget liv forvandlet til *håbets port*, og først der begyndte *core members* på L’Arches liv at forvandle sig til *håbets porte*.⁸⁵ For Vanier er de gode nyheder, at når mennesker åbner sine arme for menneskers smerte, uanset behov, vil disse liv forvandles til *håbets porte*. Hans Reinders har formuleret den erfaring, Vanier har gjort, sådan:

“It is crucial to Vanier’s reading that these interior and exterior worlds are connected.

Sharing his life with disabled people has taught him that healing their pain was impossible

⁸² Jensen, Hans Jørgen Lundager. 2011. ”Akors dal”, i *Gads Bibel Leksikon*, redigeret af Geert Hallböck og Hans Jørgen Lundager Jensen. 2. udgave, 4. oplag. Danmark: G. E. C Gads Forlag. s. 16: Akors dal var en dal i Judas stammeområde, som var forbundet med ulykke.

⁸³ Hos 2, 17

⁸⁴ Vanier 2005, s. 6

⁸⁵ Vanier 2005, s. 6

as long as he was not prepared to go into the darkness of his own heart and accept the things about himself that he would rather avoid facing.”⁸⁶

Hoseas skriver, at i ødemarken, i *Akors dal*, vil Gud give hende (Israels folk) vingårdene tilbage. Vingårdene udlægger Vanier som værende alt det, Gud havde skabt Israels folk til at være, og dermed alt, hvad Gud havde tiltænkt mennesket af lykke, glæde og håb. Vingårdene symboliserer et liv, som leves i et trykt fællesskab, som Vanier har skabt igennem L'Arche. Det er værdi, Vanier har brugt det meste af sit liv på at sætte fokus på, i en kultur hvor mennesker med særlige behov oftest bliver overladt til sig selv eller ikke bliver hjulpet til at se deres værdi i samfundet. Ved at give sit liv til fællesskabet med udsatte og fattige mennesker, har disse mennesker fået deres vingård tilbage, og deres liv er blevet transformeret fra *Akors dal* til *håbets port*.

At leve i fællesskab

L'Arche har lært Vanier, hvad det vil sige at leve i fællesskab med mennesker, særligt med mennesker med særlige behov, og hvor meget det koster at give sig helt til fællesskabet. Det har vist ham, at fællesskab ikke er en værdi i kulturen, og hvordan det strider imod hans egen mentalitet. Fællesskab er noget, der skal kæmpes for, hvis det skal være ægte, og det er noget, der hver dag skal fastholdes, hvis det ikke skal blive ved ideen.

I flåden lærte Vanier at give ordrer til sine underordnede, og han beskriver, at dette faldt ham helt naturligt. Samtidigt lærer vi fra barnsben, at vi skal stræbe efter at være den bedste, vi skal udvikle os til vores yderste og se andre mennesker som konkurrenter, der gør deres bedste for at vinde. Denne mentalitet gør, at vi bliver trænet til at tænke os selv som individer, som mange små øer, og derved bliver ideen om fællesskab fjern, og dens værdi bliver ikke kommunikeret. I individualitetens sejr mister vi fællesskabet og det gode, der kommer fra det, analyserer Vanier.⁸⁷ Opgøret med individualiteten kom, da han blev kaldet til at leve i fællesskab med mennesker med særlige behov, et opgør som han siden har fortalt vigtigheden af og udfordringerne ved. I stedet for at nå til tops i flåden eller på universitetet, kaldte Gud Vanier til at *kravle ned* og leve i fællesskab med de mest

⁸⁶ Reinders, Hans S. 2012. "Being with the Disabled: Jean Vanier's Theological Realism." I *Disability in the Christian Tradition*, edited by Brian Brock and John Swinton. United States of America: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., s. 469

⁸⁷ Vanier 1992, s. 18

marginaliserede mennesker i vores samfund. *Core members* på L'Arche har vist Vanier en underliggende frygt i hans eget liv, som blev skjult af hans iver efter at være en succes.

They [core members] have been teaching me that behind the need for me to win, there are my own fears and anguish, the fear of being devalued or pushed aside, the fear of opening up my heart and of being vulnerable or of feeling helpless in front of others in pain; there is the pain and brokenness of my own heart.⁸⁸

At leve i fællesskab åbner mennesker op for deres gode og dårlige sider, det kaster lys på menneskers stolthed, og samtidig er det et sted, hvor mennesker vokser og udfolder sig. For Vanier var L'Arche det sted, hvor han blev mødt af sit inderste mørke og måtte lære at leve med sit eget indre såvel som med andres. For Vanier handler livet i fællesskabet om det kald til at leve med de brudte, svage og udstødte, som Jesu undervisning og liv modellerer. Jesus fortalte evangeliet til de marginaliserede og tilbød sit fællesskab til sine disciple. Mennesker bragte de syge til Jesus i håb om, at han ville helbrede dem, han prædikede de gode nyheder om Guds rige, og han tilbød sit fællesskab.⁸⁹ Hos Jesus, fremhæver Vanier, var der ikke forskel på det, han underviste og det liv, han levede. Hans ord om at evangeliet var til de syge, viste han også ved at leve sammen med dem.⁹⁰ På samme måde må der er også være en sammenhæng mellem ord og handling for dem, der er disciple af Jesus i dag. Det er ikke nok kun at prædike frihed til de fangne, hvile til de trætte og fællesskab for de udstødte, der må også være et liv, der efterlever dette.

Jesus giver også denne udlevede barmhjertighed som standard for at kunne træde ind i Guds rige, da han i Matthæusevangeliets afslutning beskriver, at de, der har hjulpet mennesker i nød, er dem, der kan blive en del af Guds rige⁹¹. L'Arche fællesskaberne ønsker at være et sted, hvor denne barmhjertighed efterleves.

På baggrund af Vaniers erfaringer med fællesskab og at give afkald på sit eget for at se fællesskabet vokse, har han observeret og oplevet, hvordan særligt tre forskellige konflikter opstår.

⁸⁸ Vanier 1992, s. 20

⁸⁹ Matt 4, 23-25

⁹⁰ Vanier, Jean & John Swinton. 2014. *Mental Health - The inclusive church Resource*. Glasgow: Bell & Bain., s. 63

⁹¹ Matt 25

Disse tre fronter har Vanier beskrevet som værende den indre og ydre modstad, vi mennesker oplever, når vi skal give afkald på noget af vores selvstændighed.

Den første konflikt opstår, når uafhængigheden møder forbundenheden. Denne konfrontation sker i og med, at vi har lært af kulturen, at det er en succes at kunne stå på egne ben, og hjælp bliver set som en svaghed. I fællesskabet kræves der, at uafhængigheden må stå tilbage, så sammenholdet kan vokse, fx ved at beslutninger for ens liv ikke alene beror på sin egen beslutning, men i større grad af fællesskabet. Vanier fremhæver den smerte, der ligger i at skulle give afkald på selvstændigheden, noget som kulturen kræver, at man værner om.⁹²

Den anden konflikt sker imellem *min* fremgang og den *andens* fremgang. Som Vanier beskrev sin tid i flåden, var det en kultur om at nå til tops, han havde sin egen forfremmelse for øje og ville vinde. Konflikten kommer der, hvor Vanier måtte holde sig tilbage, for at en anden kunne vokse, hvor det ikke altid var hans trivsel, men den andens trivsel, der var i fokus. I stedet for selv at kæmpe sin vej frem måtte Vanier stå tilbage og hjælpe andre frem. Der bliver her nødt til at være en udbytning af succeskriterier, hvor den andens sejr bliver éns egen sejr og den andens glæde bliver éns egen glæde.⁹³

Den tredje konflikt kommer til udtryk i spændingen mellem omsorgen for den anden og omsorgen for sig selv. Ved en oprigtig omsorg for den andens vækst og frihed, må éns egen frihed i perioder indskrænkes og tilsidesættes. I fællesskabet må den andens behov blive lige så vigtige som ens egne, og det betyder, at omsorgen for sig selv bliver lagt i fællesskabet sammen med friheden. ”To really care for the growth and freedom of other people means to sacrifice our own freedom. It means to discover that our greatest freedom is to help others walk to freedom.”⁹⁴ Med denne forståelse af frihed bliver der også i dette henseende nødt til at ske en ændring i de værdier, kulturen føder, hvor den individuelle frihed erstatter den frihed, der opstår i fællesskabet. På disse tre fronter har Vanier oplevet, hvordan fællesskabstænkningen og kulturen støder mod hinanden, og dette må man gøre sig bevidst, hvis man vil bryde den kultur af individualitet, uafhængighed og selvstændighed, som præger samfundet.

⁹² Vanier 1992, s. 30

⁹³ Vanier 1992, s. 31

⁹⁴ Vanier 1992, s. 31

Vanier analyserer hvilke udfordringer og konflikter, der kan opstå ved etableringen af fællesskaber som L'Arche, men han skriver også om de muligheder og glæder, der er ved sådanne fællesskaber. Fællesskabet for Vanier handler om enhed, om at høre til og om omsorg. Fællesskabet er ikke en abstrakt tanke eller et ideal, det er mennesker, der er fællesskabet.⁹⁵ Udgangspunktet for Vaniers syn på fællesskab kommer fra Jesu eget fællesskab med sine disciple. Han inviterede dem ind i et fællesskab med sig selv, og de spiste, sov og vandrede sammen. I dette fællesskab opstod der også konflikter, både indenfor fællesskabet og udenfor, men Jesu tilgivelse og kærlighed til hver enkelt skabte et rum, hvor der var plads til alle. For Vanier er målet ikke selve fællesskabet, men den indre heling han ser i *core members* og deres assistenter. Og som Jesus sendte sine disciple ud i verden med de gode nyheder, vil Vanier også, at disse fællesskaber ikke er sluttede om sig selv, men spreder sig med håb, trøst og værdighed til de *fattige*.⁹⁶ Vanier har igennem sit liv i L'Arche oplevet, at heling af hans egen smerte, hans brudte menneskelighed og Akors dal sker i fællesskabet med mennesker og ikke ved at stile efter sin egen vinding eller fastholdelsen af uafhængighed.

L'Arche fællesskaberne bliver et modbillede til vores verden og kultur, hvor profit og tempo er essentielle. I en verden der er fyldt med vold, vrede og krig, bliver freden ofte set som en undtagelsestilstand, hvor ondskab bliver set som normen. Efter attentatet på World Trade Center i 2001 blev det vigtigt for Vanier, at L'Arche blev et udtryk for fred, og deres måde at indrette fællesskaberne på skulle vise mennesker, at drømmen om at leve sammen i fred ikke var en utopi, men en reel mulighed.⁹⁷ Den amerikanske teolog og etiker Stanley Hauerwas har beskrevet L'Arche og Vaniers arbejde som *peace movement*.⁹⁸ For Hauerwas er Vaniers succes det, at ved at skabe et sted, hvor mennesker med handicap lever sammen med deres assistenter, har han vist, at det er muligt at skabe et sted, hvor fred er normen. Hauerwas skriver sådan i en artikel om L'Arche og Vaniers arbejde:

Vanier and the work of L'Arche help us to see that peace is a deeper reality than violence.
However, this vision – a vision that enables us to see that peace is a deeper reality than

⁹⁵ Vanier 1992, s. 35

⁹⁶ Vanier 1992, s. 30

⁹⁷ Hauerwas, Stanley. 2010. "Seeing Peace: L'Arche as a peacemovement." I *The Paradox of Disability: Responses to Jean Vanier and L'Arche Communities from Theology and the Sciences*, edited by Hans S. Reinders. United States of America: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., s. 114

⁹⁸ Hauerwas 2010, s. 113

violence because we were created to be at peace – requires training. It turns out that our teachers are the core members of L’Arche, and their gift is their unprotected vulnerability.⁹⁹

Det kræver omvæltning og øvelse at begynde at se, at kosmos er en dybere realitet end kaos, at freden ikke er noget fremmet for os, men et fundament dybere end ufreden. Og måden, hvorpå Vanier har lært det, er igennem L’Arche, hvor mennesker med handicap viser vejen igennem deres egne lidelser og sårbarhed. I mødet med denne fred, som Hauerwas har erfaret i L’Arche, mener han ikke, at det giver mening at stille spørgsmål som: Hvorvidt det er bedre for nogle *core members*, hvis de ikke var blevet født. Dette spørgsmål kommer ud af en kultur, hvor freden er undtagelsen. Hauerwas mener, at hvis vi lærte at se verden igennem de øjne, som L’Arche giver, ville spørgsmålet ikke være stillet, da det afspejler et syn på mennesker som produktion til samfundet og ikke på den iboende værdi i ethvert menneske.¹⁰⁰

Vaniers handicapteologi handler om, hvordan teologien bør være til for at hjælpe og ære de svage, de fattige. Mysteriet i Jesu ord om, at de, der tjener de fattige, tjener Jesus, og de, der byder en fremmed velkommen, byder også Gud velkommen, har revolutioneret Vaniers syn på teologi. Vanier har et ønske om, at dette mysterium vil plante sig i endnu højere grad i teologien, så teologerne ikke søger at få ære for deres teologiske gennembrud, eller søger at finde Gud for enden af deres succes, men søger at tjene de fattige og svage i samfundet, og derigennem finde Gud.¹⁰¹

Hvad vi kan lære af mennesker med handicap

Størstedelen af Vaniers bøger og undervisning er fyldt med små historier fra livet, han deler med mennesker med handicap. Det er også grunden til, at Hans Reinders mener, at Vaniers handicapteologi bygger på erfaringer¹⁰² frem for principper. Det er hans erfaringer, der bliver efterrationaliseret til hans forståelse af mennesker med handicap og derigennem hans

⁹⁹ Hauerwas 2010, s. 116

¹⁰⁰ Hauerwas 2010, s. 116

¹⁰¹ Vanier 1992, s. 25

¹⁰² Reinders 2012, s. 470: Hans Reinders uddyber det således: ”L’Arche is lived rather than thought of, so that when in Vanier’s work we encounter a profound Christian vision, it is important to realize that it is only in hindsight that this vision emerged. Put differently, Vanier’s life in L’Arche has guided and developed his reading and writing, not the other way around. In the beginning was the deed.”

handicapteologi. Igennem hans fortællinger om oplevelser med mennesker med handicap får vi en forståelse af vigtigheden af det arbejde, L'Arche udfører. Vanier skriver, at han har så meget at takke mennesker med handicap for, for igennem dem har han fået en ny forståelse af, hvad det vil sige at være menneske. "I have found a unity between my life and faith, between what is interior and exterior, between what I think, feel and understand and what I do".¹⁰³

Vanier beskriver blandt mange andre historier om, dengang de tog imod Eric i et af deres L'Arche fællesskaber i Trollys i 1978. Eric var en dreng på 16 år og havde særlige behov med alvorlige indlæringsvanskeligheder, og derudover var han blind, døv og kunne ikke gå selv. Han havde levet 12 år ud 16 år på et psykiatrisk hospital og kom derefter til L'Arche. "I don't think I have ever seen a young person filled with so much anguish. He just wanted to die."¹⁰⁴ Den tilstand Eric var i, da han ankom til L'Arche, var mere ekstrem end mange andre. Vanier skriver, at deres mål for Eric var, at han måtte opleve, at hans ønske om at dø måtte vende sig til et ønske om at leve, og vejen dertil var, at hans brutte selvbillede blev forvandlet til et blik på sig selv som værdifuld, ønsket og set.¹⁰⁵ Vanier flyttede ind i det hus, han boede i på L'Arche sammen med ti andre med handicap. Igennem et helt år var Vanier med til at gå med ham, spise med ham og vaske ham, og han fortæller, at stille og roligt begyndte tilliden fra Eric til Vanier at vokse. Igennem dette faldt Eric mere til ro, og hans krop viste, at han slappede mere af, og ønsket om at leve voksede.¹⁰⁶ I venskabet med Eric, og mange andre som ham, har Vanier erfaret forskellen mellem at bringe hjælp til mennesker med handicap og leve sammen med dem. Hvis Vanier kun kom og hjalp Eric, ville han handle ud fra en position, som stod over Eric, og derved ville der ikke være mulighed for den samme udvikling. Men i og med at Vanier flyttede ind sammen med Eric, blev Vanier en del af Erics smerte og måtte dele den med ham. Han beskriver nogle af de ting, han har lært af mennesker med handicap sådan:

They have taught us all in L'Arche how to rest in love and mutual caring, how to celebrate life and also celebrate death, to speak about death, to accompany people who are dying.

¹⁰³ Vanier, Jean. 2010. "What Have People with Learning Disabilities Taught Me?" I *The Paradox of Disability: Responses to Jean Vanier and L'Arche Communities from Theology and the Sciences*, edited by Hans S. Reinders. United States of America: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., s. 19

¹⁰⁴ Vanier 2010, s. 21

¹⁰⁵ Vanier 2010, s. 21

¹⁰⁶ Vanier 2010, s. 22

Death is a part of life: it is not something to be terrified about, but rather is the final passage into a new life.¹⁰⁷

I mødet med Eric lærte Vanier at være til stede i fællesskab med Erics smerte. Han lærte at afkode Erics kommunikation igennem kroppen, og Vanier var central for Erics udvikling.

Et andet sted beskriver Vanier, hvordan Lucien lærte ham om sit eget mørke. Lucian led også af svære indlæringsvanskeligheder, kunne ikke tale, og hans krop var forvredet, og derfor var han nødt til at side i kørestol eller ligge i sengen. Han havde levet de første 30 år af sit liv sammen med sin mor, men da hun blev syg og blev indlagt, blev Lucian en del af L'Arche. Hans mor kunne forstå ham og havde igennem livet lært, hvad Lucian havde brug for, og Lucian levede et trygt liv med sin mor. Men da hun ikke var omkring ham længere, opstod der en frygt i ham, og den kom til udtryk igennem lange skrig af smerte og ensomhed. "When faced with his constant screaming we felt quite powerless. If we tried to touch him to calm him down, this very touch seemed to increase his anguish. There was nothing to do but to wait."¹⁰⁸ Vanier beskriver, hvordan han oplevede, at vrede og had rejste sig i ham, og hvordan han havde lyst til at bruge vold for at få Lucian til at stoppe med det gennemborende skrig. Det var ikke kun Lucians smerteskrig, der var svært at kontrollere for Vanier, men også hans følelse af vrede og had, der rejste sig imod Lucian. Det var svært for Vanier at acceptere, at der i ham selv var et mørke, der var imod dem, han var sendt til at være sammen med.¹⁰⁹ Dette ledte Vanier til at være åben omkring sit eget mørke, og han fandt vigtigheden i at lade sin egen smerte få den barmhjertighed, som han udviste til Lucian og Eric. "Can I truly be compassionate towards them if I am not compassionate towards myself?"¹¹⁰ Vanier citerer et brev, Carl Jung havde sendt til en kristen kvinde, som refererer til Matthæusevangeliets kapitel 25, som hjælper Vanier til at se mere barmhjertigt på sig selv.

"I admire Christians, because when you see someone who is hungry or thirsty, you see Jesus. When you welcome a stranger, someone who is "strange", you welcome Jesus. When you clothe someone who is naked, you clothe Jesus. What I do not understand, however, is that Christians never seem to recognize Jesus in their own poverty. You

¹⁰⁷ Vanier 2010, s. 22

¹⁰⁸ Vanier 2005, s. 62

¹⁰⁹ Vanier 2005, s. 62

¹¹⁰ Vanier 2005, s. 64

always want to do good to the poor outside you and at the same time you deny the poor person living inside you. Why can't you see Jesus in your own poverty, in your own hunger and thirst? In all that is "strange" inside you: in the violence and the anguish that are beyond your control! You are called to welcome all this, not to deny its existence, but to accept that it is there and to meet Jesus there."¹¹¹

Dette citat, er en af grundstenene i hans handicapteologi. Den barmhjertighed og tilgivelse vi viser imod andres svaghed og mørke, er der også brug for, at vi viser vores egen svaghed og mørke. Vanier mener ikke, det er muligt at hjælpe andre til større frihed, hvis vi ikke er villige til at hjælpe os selv til frihed. Igennem læsningen af Vaniers handicapteologi viser der sig en tredeling i synet på, hvem den fattige er. Først og fremmest er den fattige de mennesker med handicap, for de oplever at blive sat på kanten af samfundet, uønskede og værdiløse. Det er for Vanier de umiddelbare fattige, som han blev kaldet til at leve i fællesskab med. Den anden del er alle de mennesker, som oplever at samfundets normer og kriterier er uden for rækkevidde, idet svagheden og smerten er blevet en del af livet. I denne gruppe befinder sig en langt større gruppe end dem, der lider af fysiologiske eller psykologiske handicap, da samfundet ofte tolker svaghed og sårbarhed som et handicap. Og til sidst er der den fattige i os selv. Vi bærer alle rundt på Akors dal i os, eller som Jung beskriver det; "all that is "strange" inside you", og det er også et område, der har brug for handicapteologien. Handicapteologien har noget at sige ind i mørket i ethvert menneske. Ved Vaniers blik på mennesker med handicap, bliver de en øjenåbner, da de peger på vores blinde vinkler, ved at vise os sårbarhed i stedet for individualitet og effektivitet, som kulturen peger på. Vaniers handicapteologi viser os nye sider af Guds nåde og barmhjertighed mod mennesker med handicap og mod os selv.

John Swinton

John Swinton leder Divinity and Religious *studies* på University of Aberdeen. Han er uddannet sygeplejerske med fokus på mennesker med særlige behov, hvorefter han har været hospitalspræst for en afdeling for mennesker med særlige behov. Han er sidenhen blevet en stemme for de mennesker i den akademiske verden, hvor han nu er professor i *Practical Theology and Pastoral Care*. Han underviser blandt andet i *The theology of disability; Theology, spirituality and mental health* og *The*

¹¹¹ Vanier 2005, s. 63-64

church in a post-modern context.¹¹² Udover dette er han også leder for *Center for Spirituality, Health and Disability*, hvilket har gjort Swinton til en ledende skikkelse inden for handicapteologien.

Center for Spirituality, Health and Disability har to vigtige tilgange til den forskning, de har udviklet. *Den første tilgang* er at lave forskning i samarbejde med mennesker med særlige behov, og de gør sig umage for at udvikle metoder, hvorpå mennesker med særlige behov kan være en del af processen fra design til analyser.¹¹³ *Den anden tilgang* handler om, at de vil lave forskning, som er handlingsorienteret og derved rette forskningen mod at ændre den nuværende praksis omkring mennesker med særlige behov.¹¹⁴ Et af forskningsområderne udspringer af *person-centered planning*-metoden, som bliver brugt i teologiske refleksioner over de liv, som mennesker med særlige behov lever. I samtaler med mennesker med særlige behov, deres familier og deres hjælpere, bruger Center for Spirituality, Health and Disability disse samtaler til at reflektere over centrale teologiske spørgsmål.¹¹⁵

Swinton skriver, snakker og arbejder sammen med mange forskellige mennesker med forskellige særlige behov. I sine artikler bruger han forskellige ord til at beskrive den tilstand, mennesker kan befinde sig i, fx *profound and complex intellectual disability* og *severe developmental disability* som refererer til mennesker som har,

”a severe disability that includes significant intellectual and/or cognitive impairment, severe communication difficulties, and high support needs. The key thing to acknowledge here is that, for many people with this life experience, language is not their primary means of communication.”¹¹⁶

Specialet vil bruge termen *mennesker med særlige behov* for at beskrive den samme gruppe mennesker, som Swinton refererer til. Swinton laver denne afgrænsning for at beskrive, at mennesker,

¹¹² The University of Aberdeens hjemmeside: <https://www.abdn.ac.uk/people/j.swinton> (Uden forfatter, download 23.04.2020)

¹¹³ Swinton, John, Harriet Mowat and Susannah Baines. 2011. “Whose Story Am I? Redescribing Profound Intellectual Disability in the Kingdom of God.” I *Journal of Religion, Disability & Health*, 15: 1., s. 5

¹¹⁴ Swinton 2011, s. 6

¹¹⁵ Swinton 2011, s. 6

¹¹⁶ Swinton, John. 2010. ”Known by God.” I *The Paradox of Disability: Responses to Jean Vanier and L’Arche Communities from Theology and the Sciences*, edited by Hans S. Reinders. United States of America: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., s. 143

der har *moderat intellectual disability*, kan med den rette hjælp og omsorg være i stand til at sætte ord på deres behov. Ved denne afgrænsning bruger Swinton sin forskning på at koncentrere sig om de spørgsmål omkring Gud og troen, der kommer på baggrund af de mennesker med særlige behov, hvis "modes of communication, learning and relating are not shaped by the ability to conceptualize the objects of their encounters and articulate this in language."¹¹⁷

Swintons handicapteologi, som kommer af hans akademiske skoling i teologi og hans erfaring fra sygehusvæsenet, adskiller sig fra Jean Vaniers handicapteologi, som har sit udgangspunkt i filosofien og hans mange år i L'Arche. Dette afspejles også i deres tilgang til handicapteologien, hvor Swinton har en mere akademisk, teologisk tilgang til emnet, hvor Vanier har en mere erfaringsbaseret tilgang til handicapteologien, dog med sit akademiske ophav i filosofien. Der er områder inden for handicapteologien, hvor deres felter overlapper, da de begge har erfaring med at være tæt sammen med mennesker med særlige behov. Swinton adskiller sig fra Vanier ved, at meget af hans arbejde med mennesker med særlige behov forholder sig til universitetet og undervisning af studerende, dog med det forbehold at Center for Spirituality, Health and Disability ikke kun ønsker at bidrage til forskningen, men i høj grad ønsker at bidrage til en ny praksis og uddannelse af de hjælpere, der arbejder med mennesker med særlige behov.¹¹⁸

Ordet og dem uden ord

Da Swinton forlader sit arbejde som sygeplejerske og begynder at studere teologi, er hans klare ønske at forene disse to verdener og undersøge forholdet mellem tro og mennesker med særlige behov. Særligt spørgsmålet om, "How can we communicate the gospel with its God-given message of value and acceptance to people with profound cognitive disability?"¹¹⁹ Grundet Swintons reformerte tradition blev dette spørgsmål endnu mere presserende, fordi hans erfaring med reformert kristendom i høj grad taler til hovedet.

For many of us whose roots lie within the Reformed theological tradition, there is often the idea that literacy and verbal assent to intellectual formulations are inseparable companions in the quest for authentic faith.¹²⁰

¹¹⁷ Swinton 2010, s. 143

¹¹⁸ Swinton 2011, s. 6

¹¹⁹ Swinton 1997, s. 21

¹²⁰ Swinton 1997, s. 22

Swintons pointe her er, at troen i mange henseender bliver tolket som og refereres til som noget intellektuelt.¹²¹ Og dette skaber en kløft for de mennesker, hvis rationale og kognitive færdigheder ikke er i stand til forklare troen med ord. Og derfor er der brug for en undersøgelse af troens væsen og en udvidelse af tilgangen til troen, som åbner op for andre måder at udtrykke troen på. Denne pointe findes også hos den danske stiftspræst for mennesker med særlige behov, Erik Hviid Larsen, som reflekterer over dette ind i en luthersk kristendom:

Hvordan skal man udtrykke sin tro, hvis man ikke intellektuelt er i stand til at definere den, udtrykke den og forsvare den? Hvad gør man, hvis ens kognitive formåen ikke rækker til at tilslutte sig Trosbekendelsen og Luthers Lille Katekismus, men kun rækker til at bede med på Fadervor med det sidste ord i hver bøn, fordi den i fællesskab altid bliver sagt alt for hurtigt?¹²²

Både Swinton og Larsen skriver fra traditioner, hvor ordet fylder meget, og begge mener, at det intellektuelle er en del af troen, men påpeger, at det ikke er den eneste måde at udtrykke sin tro på. Derfor er der brug for handicapteologien til at løsne trosbegrebet op og lære af de mennesker, der ikke kan bruge ord og intellektet til at tro. Swinton refererer en samtale, han havde med en præst fra Church of Scotland, hvis datter havde Downs syndrom. Datteren var en del af Church of Scotland og var regelmæssigt i kirke og deltog i kirkens liv og gudstjenester. En søndag var familien taget til en anden Church of Scotland-kirke og ville deltage i nadveren. Da bægeret blev sendt rundt og kom til datteren med Downs syndrom, tillod kirkens præst ikke at lade hende tage del i nadveren. Han mente ikke, at hun havde den intellektuelle formåen, det krævede at forstå og deltage i sakramentet.¹²³ "From his theological standpoint, the girl's participation would risk demeaning or even invalidating the sacrament."¹²⁴ For denne præst blev det et spørgsmål om den rette kognitive forståelse af, hvad sakramentet betød og manifesterede, der afgjorde, hvem der kunne tage del i Herrens bord. Blandt andet på baggrund af sådanne episoder, forstod Swinton at hans projekt om at ville forene sine to verdener ikke var uproblematisk, men ikke desto mindre mere relevant. Med intellektualiseringen af

¹²¹ Swinton 2017, s. 88

¹²² Larsen, Erik Hviid. 2018. "I slutningen er begyndelsen – mission og vision i folkekirken for mennesker med særlige behov." I *Kirken og mennesker med særlige behov – Menneskesyn og Teologi*, redigeret af Lars Nymark Heilesen. Frederiksberg: Eksistensen., s. 145

¹²³ Swinton 2010, s. 143

¹²⁴ Swinton 2010, s. 142

trobegrebet bliver mennesker med særlige behov sat uden for fællesskabet med Gud. Peter Birchenall, som har sin baggrund i Learning Disability Nursing, skriver sådan om intellektets forhold til Gud:

People with a profound mental handicap possess a limited ability to reason at a complex level, and are therefore not able to work through any doubts and develop any sort of faith.¹²⁵

Denne holdning kan have sin ret, hvis man har en forståelse af, at *viden om Gud* er det samme som at have troen på Gud. Der hvor Birchenall tager fejl, ifølge Swinton, er ved at skabe en direkte sammenhæng mellem menneskets intellekt og menneskets tro og derved afskrive mennesker med særlige behov og deres mulighed for at tage del i den kristne tro, såvel som andre religioner. Dette er et eksempel på, hvordan viden om Gud griber ind over det at have en personlig relation til Gud, som Swinton beskriver som: ”knowing about Christ and knowing Him in personal encounter.”¹²⁶

Swinton ønsker at fremhæve andre perspektiver, som han mener fortæller en anden historie, end den Birchenalls citat fortæller. Ved at fastholde at evangeliet er baseret på Guds nåde, som bliver tildelt mennesket uden fortjeneste, mener Swinton, at fundamentet for troen er Guds nåde. Og derfor er menneskets relation til Gud ikke afhængig af en vis mængde intellektuel kapacitet, men afhængig af Guds nåde. Samtidigt er det på Guds eget initiativ, at vi mennesker kan omslutes af Guds nåde. Nåden er noget, som er uden for os og bliver tildelt os, nåden ligger uden for vores forståelse og uden for vores intellekt.¹²⁷ Birchenall mener, at i og med at mennesker med særlige behov er afhængige af andre mennesker, afskriver det dem fra at være rationelle, produktive eksistenser, hvorfra han udleder, at de ikke er i stand til at kommunikere med Gud.¹²⁸ Hertil mener Swinton, at afhængighed ikke udelukker mennesket fra at opleve troen eller kommunikationen med Gud, da hans syn på Guds udefrakommende nåde gør os alle fuldt ud afhængige af Gud. ”Dependency, then, far from debarring a person from productive spiritual existence, is in fact the very essence of spiritual existence”.¹²⁹

¹²⁵ Swinton 1997, s. 22 (Swinton citerer fra Birchenall, Peter “Caring for Mentally Handicaped people: The Community and the Church” in *The Professional Nurse*, March 1986, 1, p. 6.)

¹²⁶ Swinton 1997, s. 25

¹²⁷ Swinton 1997, s. 22

¹²⁸ Swinton 1997, s. 22

¹²⁹ Swinton 1997, s. 23

Ved at kigge på kirkehistorien og det kirkelige landskab i dag, mener Swinton ikke, at brugen af menneskets intellekt udelukkende har bidraget til enhed og bedre forståelse af Gud. Der har været store splittelser i kirken i historien, og i dag findes der mange forskellige denominationer, som alle hævder at være disciple af Jesus Kristus og besidde den rette fortolkning af evangeliet.¹³⁰ Dette er ikke en pointe, Swinton bruger for at underminere brugen af viden, teologi eller andre intellektuelle anskuelser på troen eller kristendommen, men for at hævde at selv ved den rene teologiske tilgang opstår der udfordringer. Swinton fremhæver Paulus' ord til Efeserne: "For af den nåde er I frelst ved tro. Og det skyldes ikke jer selv, gaven er Guds. Det skyldes ikke gerninger, for at ingen skal have noget at være stolt af."¹³¹ Troen er ikke en menneskelig bedrift, men en gave fra Gud, og Swinton mener, at hvis vi er villige til at tage dette alvorligt, åbner det op for sider af troen, hvor der er plads til mennesker med særlige behov.¹³²

Kontemplativ og apofatisk tilgang til Gud

Ved inddragelsen af den kontemplative og den apofatiske tradition, lægger Swinton vægt på andre tilgange til Gud, hvor det intellektuelle ikke er en bærende evne. Disse to traditioner er almenkendte, men ved fremhævelsen af deres værdier mener Swinton, at der bliver skabt et rum for troen, som bygger på andre forudsætninger som relation, kærlighed og manglende viden.

Den kontemplative tradition søger at lære mennesker at elske Gud fuldt ud i alle tider af livet. Det er en tilgang og en livsførelse, som ønsker at elske og ære Gud med alt, man er og med det, man har. Traditionen udelukker derfor ikke intellektet som en måde at elske Gud på, men det kontemplative syn på menneskets relation til Gud handler i højere grad om at være og leve i et relationsmysterium med Gud.¹³³

Much of what the contemplatives try to achieve relates to the slightly paradoxical idea of using the intellect to move beyond the intellect to allow contemplatives to experience a relationship within which they encounter God's love in intense ways.¹³⁴

¹³⁰ Swinton 1997, s. 23

¹³¹ Ef 2, 8-9

¹³² Swinton 2010, s. 144

¹³³ Swinton 2010, s. 146

¹³⁴ Swinton 2010, s. 145

Det kontemplatives ønske er at komme til et sted, hvor Gud bliver elsket alene af den grund, at han er Gud¹³⁵. Ikke for hvad han kan gøre for en, eller for hvad man håber på, han vil gøre, men blot fordi han er Gud. Selvom den kontemplative tradition handler om bringe sig selv i en tættere relation med Gud, er det i realiteten Gud, der træder tættere på mennesket, da det nemlig ikke handler om menneskets fortjeneste, egenskaber eller prøvelser.¹³⁶ Det handler i høj grad om den indstilling, at mennesket er modtager af Guds fællesskab, og alt, hvad mennesket har og er, er en gave fra Gud i udgangspunktet. Ved den kontemplative tradition opdager vi, at det altid er Gud, der kommer tættere på mennesket og ikke den anden vej rundt. Med dette perspektiv på troen giver det mennesker med særlige behov den samme mulighed for at have fællesskab med Gud, for her er intellektet ikke afgørende.

Swinton inddrager også den apofatiske tradition som et modsvar til Birchenalls argument, til hvorfor mennesker med særlige behov ikke kan have et trosliv. Kernen i apofatisk teologi er, at alle attributter vi mennesker tilskriver Gud, eller vores forskellige konceptualiseringer af Gud og hans væsen, er utilstrækkelige og mangelfulde. Guds væsen overgår vores forstand og kan umuligt begrænses til at være udtømt i menneskelige begreber. Derfor undgår apofatisk teologi at sætte begreber på Gud, og omvendt laver de negationer om Guds væsen, som sætter ord og begreber på, hvad Gud ikke er, i stedet for at sige hvad Gud er.

Den apofatiske tilgang lægger vægt på, at der hvor vores intellekt må træde i baggrunden, bliver kærligheden en måde, mennesket kan erfare Gud, og i kærligheden til Gud bliver mennesket i stand til at begribe Gud. Swinton bruger et citat fra den anonyme forfatter til værket *The Cloud of Unknowing*, som beskriver forholdet mellem viden og kærlighed:

¹³⁵ Denne forståelse af Guds værdighed for at blive elsket alene, fordi han er Gud, findes også hos cisterciensermunken Bernard af Clairvaux. Han skrev i sit værk "On loving God" om fire stadier i menneskets åbenbarelse af Guds værdighed for menneskets kærlighed. (Bernard of Clairvaux, On Loving God, in: The Works of Bernard of Clairvaux, Vol. 5 (Washington, 1974), trans. E. Walton, s. 91-132)

¹³⁶ Swinton 2010, s. 145

Thought cannot comprehend God. And so, I prefer to abandon all I can know, choosing rather to love him whom I cannot know. Though we cannot know him we can love him. By love he may be touched and embraced, never by thought.¹³⁷

Det er igennem kærlighed, at vi kan erfare Gud og lære, hvem han er. Alt hvad vi ved om Gud, om det er igennem viden eller kærlighed, forstår vi kun så meget, som Gud åbenbarer sig. Menneskets erfaringer af Gud bevæger sig et sted imellem, det vi ved, og det vi ikke ved, imellem det Gud har valgt at åbenbare for os, og det han endnu ikke har åbenbaret. Derfor afskriver den apofatiske teologi ikke, at vi kan vide noget om Gud, men gør os opmærksom på, at det, vi ved, kun er delvist og ikke hele sandheden.¹³⁸

Det er i erfaringen af Guds kærlighed til mennesket ved Helligånden, at mennesket bliver i stand til at gribe Gud i kærlighed. Det handler mere om at modtage og respondere end muligheden for at være proaktiv i relationen til Gud.¹³⁹ Dette gør det muligt for alle mennesker at gribe Gud i kærlighed, da pointen i apofatisk teologi er, at erfaringen går igennem kærligheden og ikke intellektet. Åbenbaring af Gud kan ikke rummes af menneskeligt sprog eller konceptualiseres ved menneskelig forstand, men den kan rummes i kærligheden fra Gud og menneskets respons. Ved at skifte udgangspunktet fra intellektet til Guds frie kærlighed som gave til mennesket - og mennesket respons på denne, på den måde som er muligt for det enkelte menneske - gør Swinton opmærksom på det, som mennesker med særlige behov har lært ham, at vores samfunds fokus på anstrengelser, progression og aktivisme har fjernet muligheden for at erfare Gud.¹⁴⁰

Imago Dei

Igennem Swintons forskning og arbejde med mennesker med særlige behov har han stillet spørgsmålstejn ved den opfattelse af gudbilledligheden, som han møder på universitet, hos andre teologer og i kirken. Han mener, at der er en tendens til at sammenstille vores rationale med gudbilledlighed i mennesket.¹⁴¹ Den biologiske term for os mennesker bliver i denne tid betegnet som *Homo sapiens* (det tænkende menneske), og lægger vægten på menneskets egenskab til at tænke og

¹³⁷ Swinton 2010, s. 146-147. (Johnston, W., ed. 2005. *The cloud of unknowing and the book of privy counseling*. New York: Random House.)

¹³⁸ Swinton 2010, s. 147

¹³⁹ Swinton 2010, s. 146

¹⁴⁰ Swinton 2010, s. 148

¹⁴¹ Swinton 1997, s. 23

rationalisere. Derved bliver menneskets evne til at tænke løftet op som det primære fakultet hos mennesket, og derfra kan det nemt udledes, at dette må være det guddommelige aftryk på mennesket.¹⁴² Det er denne tanke og teologiske retning, som Swinton ønsker at belyse fra handicapteologiske overvejelser:

I wish to suggest that to adopt such a line of thinking is not only to isolate just one aspect of human nature for consideration, it is also to concentrate attention upon just one facet of God's nature. Undoubtedly omniscience and wisdom constitute a significant dimension of the nature of God, but they are by no means the very essence of divinity.¹⁴³

Med dette mener Swinton, at der ligger en dybere sandhed om mennesket, som beskriver bedre, hvad mennesket er, end tænkende væsner¹⁴⁴. Gudbilledligheden i mennesket er den personlige relation, som Swinton vil fremhæve over tænkningen. Hvis den personlige relation er aftrykket fra Gud, så forstår vi Gud og mennesket ud fra relationelle begreber, og teologien vil dreje sig om at udvikle *relationel teologi*.¹⁴⁵ Dette er ikke et udtryk for at tænkning og intellekt ikke længere har sin berettigelse, men at udviklingen af teologien kan ske uafhængigt af intellektet.

Det betyder for Swinton, at når mennesket står i en relation til triniteten, befinder mennesket sig i gudbilledligheden. I Første Mosebog skrives der, hvordan Gud udtaler, ”Lad os skabe mennesket i vort billede, så de ligner os!”¹⁴⁶, og dette billede, mener Swinton, er relationen, dette at mennesket er skabt til at være i relation med Gud og mennesker. For Swinton er relationen imellem Faderen, Sønnen og Helligånden det aftryk, mennesket bærer i gudbilledligheden. Det er ikke

¹⁴² Yong, Amos. 2007b. “Reimagining the Doctrines of Creation, Providence, and the Imago Dei: Rehabilitating Down Syndrome and Disability.” I *Theology and Down Syndrome: Reimagining Disability in Late Modernity*, by Amos Yong. Texas: Baylor University Press, s. 172-174

¹⁴³ Swinton 1997, s. 23-24

¹⁴⁴ Post, Stephen G. 2010. “Drawing Closer: Preserving Love in the Face of “hypercognitive” values”. I *The Paradox of Disability: Responses to Jean Vanier and L’Arche Communities from Theology and the Sciences*, edited by Hans S. Reinders. United States of America: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., s. 28; Stephen G. Post, tidligere professor ved University of Chicago Medical School, beskriver ligeledes, hvordan *hypercognitive* værdier i samfundet er ekskluderende overfor mennesker med begrænsede kognitive færdigheder. Ved en hypercognitiv tilgang til mennesket sker der en skævvridning imod mennesker med særlige behov, da de ikke lever op til den standard af intelligens, der er krævet. Denne opfattelse kræver en justering, mener Post, for det mest fundamentale i mennesket er ikke intellektet, men kærlighed. ”The abstract nature of hypercognitive values is perhaps their undoing, for in drawing closer to people with cognitive disabilities, we often are inspired by their ability to give and respond to love; and we discover that love, rather than cognitive dexterity, is the most fundamental aspect of humanness and the ultimate basis for moral status.”

¹⁴⁵ Swinton 1997, s. 24

¹⁴⁶ 1 Mos 1, 26

intellektet, men relationen, der er fundamentet i Guds skabelse af mennesket.¹⁴⁷ Med dette perspektiv forstår Swinton også evangeliet som en genoprettelse af den brudte relation imellem Skaberen og skabningen. Evangeliet handler om relation og Guds genetablering af menneskets relation til Gud. Mennesker med særlige behov har på en særlig måde brug for at få genoprettet deres relation til Gud, eller mere præcist, de har brug for at få retten tilbage til en personlig relation med Gud, som rækker udover intellektet.

Er der ikke et behov for en vis mængde forståelse af Gud, på et kognitivt intellektuelt niveau, for at kunne forstå, hvorfra denne genoprettelse af relationer kommer fra, eller have en forståelse af Gud for at kunne henvende sig til ham?¹⁴⁸ Dette spørgsmål stiller Swinton sig selv, ud fra de spørgsmål der møder ham i samtaler om forholdet mellem Gud og mennesker med særlige behov. For at besvare dette spørgsmål, trækker Swinton på det vers om de to bud fra Matthæusevangeliet: ”Han sagde til ham: Du skal elske Herren din Gud af hele dit hjerte og af hele din sjæl og af hele dit sind. Det er det største og det første bud. Men der er et andet, som står lige med det: Du skal elske din næste som dig selv. På de to bud hviler hele loven og profeterne.”¹⁴⁹ Jesus fortæller en farisæer, at loven hviler på to bud; du skal elske Gud og mennesker. Swintons udlægning af Jesu ord er, at disse to bud ikke skal ses som separate bud, men som to bud der interpreterer hinanden. Vi forstår kun den ene ud fra den anden. Kærlighed til vores medmennesker kommer fra Gud selv, idet vi elsker både Gud og mennesker igennem Helligånden. ”Understood in this way, love is seen to be a dynamic process whereby we reach out to both God and humanity in and through the work of the Spirit.”¹⁵⁰ På den måde mener Swinton, at vores relation til mennesker hænger uløseligt sammen med vores relation til Gud, da Helligånden medierer disse relationer i begge henseender. Mennesker med særlige behov kan opleve og erfare, på et andet niveau end det intellektuelle, Guds nærvær i mødet med kærlige menneskelige relationer. ”It is therefore in the quality of our relationship, as opposed to the quantity of our intellect, that the image is restored.”¹⁵¹ Ved Swintons forståelse af Jesu fremhævelse af de to bud, mener han ikke, at der nødvendigvis skal være en vis mængde intellekt for at kunne have åndelige oplevelser eller erfaringer af Gud, da Guds nærvær manifesteres i kærlige relationer mellem mennesker. Det vil også sige, at den tro, som kommer fra

¹⁴⁷ Swinton 1997, s. 24

¹⁴⁸ Swinton 1997, s. 24

¹⁴⁹ Matt 22, 37-40

¹⁵⁰ Swinton 1997, s. 24

¹⁵¹ Swinton 1997, s. 25

erfaringen, ikke kan sættes under den tro, som kommer igennem intellektet. Disse to former for viden bygger på forskellige forståelser af viden. Swinton medgiver, at den erfarede tro ikke vil kunne klare sig igennem videnskabelige argumenter eller kriterier for videnskab. Men igennem samtaler med mennesker med særlige behov lægger Swinton vægt på, at der ikke kun er én måde at se viden på. Han sammenligner denne problematik med begrebet kærlighed, som han heller ikke mener ville kunne defineres ud fra en empirisk undersøgelse, men det fjerner ikke realiteten fra det, et menneske oplever eller ved om kærlighed.¹⁵² På samme måde kan den erfaring af Guds nærvær, som mennesker med særlige behov oplever i relationer, heller ikke afskrives som uvirkelig eller usand.

We acquire knowledge in one way as scientific thinkers and acquire it in a different and equally valid way as we have a direct encounter with the divine, which stands outside of our knowledge and our ability for comprehension and verbalization.¹⁵³

Mennesket elsker Gud ved at elske mennesker, og mennesker elsker mennesker ved at elske Gud. Sådan fortolker Swinton Jesu ord og de to bud. På den måde elsker de med særlige behov Gud ved at leve i kærlige relationer med deres familier, venner og hjælpere. Og familien, vennerne og hjælperne til dem med særlige behov elsker Gud ved at elske dem i deres relationer. Med dette blik på troen og Guds nærvær i menneskers liv mener Swinton, at troen har mere at gøre med relation og venskab, end med dogmatiske påstande.¹⁵⁴ For mennesker med særlige behov er kontakten med mennesker i kærlige relationer kontakt med det guddommelige, i og med at Gud fortsat inkarnerer sig i sit folk igennem Helligånden, og hvis dette er rigtigt, ”then the Christian gospel has been preached experientially and effectively.”¹⁵⁵

Counternarratives

I forbindelse med Swintons forskningsprojekt for Center for Spirituality, Health and Disability, har han blandt andet fokuseret på *counternarratives*. Dette handler om at give de mennesker med særlige behov, hvis sprog ikke er udviklet nok til at kunne sætte ord på deres oplevelser og liv, et narrativ, som giver dem en mulighed for stå imod de narrativer, der ellers bliver fortalt om dem.¹⁵⁶ Vores liv

¹⁵² Swinton 1997, s. 25

¹⁵³ Swinton 1997, s. 25

¹⁵⁴ Swinton 1997, s. 25

¹⁵⁵ Swinton 1997, s. 26

¹⁵⁶ Swinton 2011, s. 6

og identitet er i høj grad et produkt af de historier, vi fortæller om os selv, og det vi vælger ikke at fortælle. På dansk kaldes dette for *narrativ identitet*¹⁵⁷ og er måde at se på menneskets identitet ved de historier, vi selv fortæller om os, eller de historier andre fortæller om os. Narrativ identitet er også en beskrivelse af det, der sker, når et menneske lader sig selv indskrive i en større historie, fx når et menneske lader sig blive en del af Guds fortælling om mennesket fra skabelsen og syndefaldet til opstandelsen. Dette narrativ giver et menneske identitet, samtidigt med at vores identitet bliver bygget op af alle de små historier, vi bliver en del af eller skriver os selv ind i.

Swinton mener, at *counternarratives* er en vigtig del af handicapteologien, fordi det giver mennesker uden ord en mulighed for at indskrive sig i en anden historie, end den samfundet ofte skriver dem ind i. Disse mennesker bliver mange gange ofre for folks fortællinger om dem, og de er ikke i stand til selv at fortælle en anden historie.

As such they find themselves unable to narrate their own stories without the assistance of groups of people all whom may misunderstand their stories and who frequently tell stories about the person that are different, contradictory and sometimes untrue.¹⁵⁸

Counternarratives giver mennesker med særlige behov en mulighed for at få genoprettet deres egen historie og identitet og giver dem et narrativ til at stå imod omverdenen med. Swinton kommer med et eksempel på, hvordan et sådan *counternarrative* kommer til udtryk i praksis. Han beskriver, hvordan han i en periode havde mange samtaler med en mor til en søn, Brian, en mand med særlige behov på 36 år, som intet sprog havde. Igennem samtalerne om Brian med hans mor, hans hjælpere og andre, som var tæt på Brian, lod Swinton mærke til den udtalelse, som hans mor sagde om Brian: "He's a good person".¹⁵⁹ Dette var for Swinton et eksempel på et *counternarrative*, da den historie Brians mor fortalte, positionerede¹⁶⁰ Brian som en god person, og ikke som kulturen oftere ville positionere ham: *Handicappet, tragisk skæbne* eller *åndsvag*. "Despite his disability, despite the

¹⁵⁷ Paul Ricoeur arbejder også med en lignende teori om narrativ identitet, som han deler det op i tre stadier; Prefiguration, Konfiguration og Refiguration. (Kemp, Peter. 1995. *Tid og fortælling: Introduktion til Paul Ricoeur*. Århus: Aarhus Universitetsforlag, s. 36-49)

¹⁵⁸ Swinton 2011, s. 6

¹⁵⁹ Swinton 2011, s. 7

¹⁶⁰ Swinton 2011, s. 7: Betegnelsen *positionering* henter Swinton fra psykologen Romme Harré, som vender en kritik mod den statiske rolle-tænkning, som sætter folk i kasser som *hustru, bankmand eller receptionist*, men ikke siger noget om, hvordan en person oplever det at være en bankmand. "Knowing that a person has the role of *wife* tells one very little about what it means for *you* as a named person to be a *wife*."

apparent negativity of his situation, Brian's mother tells a story that positions him as a good person – *just as he is.*"¹⁶¹ Dermed gav hans mor, hans hjælpere og familie Brian et andet narrativ, som stod imod de kulturelle narrativer om Brian.

Swinton har erfaret, hvordan det medicinske narrativ og det teologiske narrativ både kan være hjælpende narrativer, såvel som nedbrydende narrativer for mennesker med særlige behov. I en samtale med faderen til James, en dreng med særlige behov, viste det medicinske narrativ sig som et brugbart *counternarrative* til familiens situation. Faderen var en del af den katolske kirke, som fortalte ham og hans kone, at der var noget i deres forhold, som ikke var godt, der gjorde, at deres søn både havde den tilstand, han havde, og ikke kunne blive helbredt fra det. Kirken mente blandt andet, at det skyldtes, at faderen ikke var i et katolsk ægteskab, da hans kone ikke var katolik. Selvom faderen vidste, at der var andre i hans familie, der havde lignende særlige behov, blev han alligevel overbevist om, at det var hans skyld, at hans søn led af særlige behov.¹⁶² Her spillede det medicinske *counternarrative* en vigtig rolle, som kunne beskrive en anden historie om gener i familien, som fratog ansvaret fra faderen. I denne families situation var det teologiske narrativ ikke frigørende og blev en negativ og problematisk fortælling. Den medicinske fortælling kunne ikke give et andet teologisk blik på deres situation, men kunne definere James' tilstand på en måde, som ikke kastede skam og skyld på familien.

I en samtale med hjælperne til Derek, en mand på 60 år med særlige behov og manglende sprog, i dette tilfælde Downs syndrom, fortalte de Swinton om en mirakuløs helbredelse af en anden mand med Downs syndrom. Manden hed Ian, og da han døde, vidste bedemanden ikke, at Ian havde haft særlige behov, for alle tegnene på det var væk. De, der havde været tæt på Ian, kunne bekræfte, at han havde haft Downs syndrom, og kunne nu se, at alle de fysiske tegn var forsvundet.¹⁶³ Om denne historie er sand eller ej, er mindre vigtigt, da det interessante for Swinton var samtalerne omkring denne eftersigende mirakuløse helbredelse efter Ians død. En af hjælperne til Ian beskrev sin refleksion over hændelsen sådan: "Where Ian is, he'll not have Down syndrome because he'll have a resurrection body."¹⁶⁴ Denne udtalelse er et udtryk for et medicinsk narrativ, dog formuleret med teologiske termer, da tilgangen til mennesket handler om den perfekte og velfungerende krop. Her

¹⁶¹ Swinton 2011, s. 8

¹⁶² Swinton 2011, s. 10

¹⁶³ Swinton 2011, s. 8

¹⁶⁴ Swinton 2011, s. 8

bliver narrativet, at Ian var *forkert*, mens han levede på jorden, men nu er blevet *perfekt*, ligesom os. Denne medicinske tilgang til teologien, mener Swinton, kan skabe problemer for mennesker som Derek, som stadig lever med sine udfordringer med den information om, at han er *forkert* nu.

“Now, he is ”like us”. In other words the resurrection body is perceived to be the body of an able bodied person no longer burdened by genetic difference. But why would this be considered a good thing? What exactly does God think is wrong with Down syndrome that it is not to be represented in the resurrection body?”¹⁶⁵

Disse spørgsmål, som Swinton reflekterer over i forbindelse med *helbredelsen* af Ian, bliver et spørgsmål om den effekt, dette må have på de mennesker, der i dag har særlige behov. Hvis de særlige behov bliver fjernet i opstandelsen, hvem vil Derek og Ian så være, og hvad vil være helbredt? Denne fortælling om helbredelsen giver mening i det medicinske narrativ, men det skaber problemer for det teologiske narrativ. Derek, Ivan og Brian kan ikke få lov til at være sig selv, hvis det teologiske narrativ fortæller dem, at de vil blive forandret i opstandelsen til en krop og sindstilstand, der ligner os mere. Derfor er der brug for handicapteologien som et *counternarrative* til både teologiske og medicinske antagelser for mennesker med særlige behov.

Ved Swintons brug af *counternarratives* er han også bevidst om, at der ikke er nogen, som kan sige, at de er i stand til at skrive deres egen historie. Vi lever alle i en kompleks verden af narrativer og *counternarratives*, som bliver fortalt af andre og os selv. I samtalerne om mennesker med særlige behov har Swinton lært, at det ikke kun er dem, der er ofre for at blive sat i narrativer, de ikke er forfattere til, men også ham selv. I kristendommen er mennesket ikke sin egen forfatter, da mennesket bliver skrevet ind i Guds fortælling. Stanley Hauerwas beskriver det sådan: ”As Christians we know we have not been created to be “our own authors,” to be autonomous. We are creatures. Dependency, not autonomy, is one of the ontological characteristics of our lives.”¹⁶⁶ Mennesket bliver skrevet ind i Guds fortælling, og det narrativ kan vi ikke eje, men kun være en del af. Ved dette perspektiv afstedkommer der et vigtigt *counternarrative*, både for mennesker uden ord og dem med. Der er både smerte og frihed ved en sådan forståelse af evangeliet. Smerten består i, at mennesket ikke kan afskrive sig en større historie, der fortæller sandheder om mennesket og oplevelsen af en

¹⁶⁵ Swinton 2011, s. 8

¹⁶⁶ Swinton 2011, s. 11

afhængighed til det narrative. Det er problematisk for os mennesker i den moderne verden, hvor vi i høj grad ønsker at skrive vores egen narrative identitet, uafhængigt fra vores omgivelser, roller og levet liv. Friheden ved Guds narrative er, at mennesket ikke skal opfinde sig selv og skabe sin egen identitet fra bunden, men dette narrative giver mennesket et udgangspunkt og en retning for udviklingen af vores personlige narrative identitet. Med dette blik fra handicapteologien og *counternarratives* skaber det en mulighed for mennesker med særlige behov for at blive en del af en anden historie, som respekterer dem og omskriver deres situation fra *forkert* til *perfekt*. I og med at deres liv er en del af Guds store narrative.

Fælles tro i fællesskab

I den vestlige kultur er der en tendens til at tænke individuelt. Det handler om, at den enkelte skal nå sine drømme og sine mål, mere end det er fællesskabet, som står i centrum. Denne individualisering har smittet af på vores måde at tænke om troen og Gud på, så det er blevet en personlig tro og en stærk individualiseret spiritualitet. Og som set tidligere i specialet, mener Vanier som Swinton¹⁶⁷, at tro og spiritualitet er blevet beskrevet i intellektuelle termer, mere end med relationelle termer.

Igennem sit arbejde har Swinton mødt Elisabeth, som er søster og hjælper til Mary, der har særlige behov, intet sprog og har cerebral parese (spastisk lammelse). Elisabeth og Mary er kvækere, og Mary deltager regelmæssigt i deres møder og arrangementer.¹⁶⁸ Hun laver lyde under gudstjenesten og viser derigennem, at hun deltager på sin måde, og når forsamlingen begynder at bevæge sig ind i stilheden, bliver Mary også helt stille og deltager som alle andre i denne del af gudstjenesten. I stilheden tager hun del i fællesskabets stilhed, ligesom fællesskabet tager del i Marys stilhed. Mary viser de samme følelser af glæde og sorg som de andre i menigheden, og på den måde er hendes spiritualitet afhængig af fællesskabets spiritualitet. Hun tager del i fællesskabets oplevelser af tro, da det ikke alene er hendes tro, men det er den tro, som sker i fællesskabet. Det er en fælles spiritualitet mere end en personlig spiritualitet, som Mary erfarer og lever i. På baggrund af denne analyse af Marys tro og spiritualitet leder det Swinton til at undersøge om det, der er sandt for Mary, måske også er sandt for alle andre?¹⁶⁹

¹⁶⁷ Swinton 1997, s. 21

¹⁶⁸ Swinton 2011, s. 13

¹⁶⁹ Swinton 2011, s. 14

To notice the relational and corporate nature of spirituality is no small point. A deeper reflection takes us to the very heart of faith and most profound question: *How do we know God?*¹⁷⁰

Hvordan kan et menneske mene at kende Gud? Nogle vil mene at kende Gud i kraft af deres kendskab til Bibelen, trosbekendelserne eller ved proklamation af Jesus Kristus som frelser og herre. Men i mødet med mennesker med særlige behov, hvor nogle ikke har evnen til at læse sig til kendskabet eller udtale proklamationer, bliver Marys deltagende spiritualitet vigtig. Mary er spirituel, fordi fællesskabet er spirituelt, eller som Swinton skriver det: "Spirituality is something that *we* have together."¹⁷¹ Er vores viden om Gud individuelt forankret, eller kender vi Gud på baggrund af fællesskabet? Swinton argumenterer for, at kendskabet til Gud kan være individuelt, forstået som at kendskabet relateres til den enkelte på baggrund af fællesskabets tro og spiritualitet, men kendskabet er ikke individualistisk som et kendskab udenfor fællesskabet.¹⁷² På samme måde er det de personlige pronomener i pluralis, der bliver brugt i trosbekendelsen og fadervor. Det giver udtryk for kirkens tro, som menigheden bliver en del af. Det er det store *vi*, som er bestående af mange individuelle *jeg'er*. Det er fællesskabets tro, som rækker ud til den enkelte menighed.

Hvis Gud hverken kan røres, høres eller ses, hvad er det så, mennesker kan mene at vide om Gud, som Mary ikke kan vide? Som vi har været inde på, så er der stor forskel på at vide noget om Gud og så kende Gud. Og Mary er ikke udelukket fra at kende Gud i fællesskabet, men kan ikke komme til den samme forståelse om Gud, som mange andre vil kunne.¹⁷³ Samtidig ved vi kun det om Gud, som han har valgt at åbenbare for os. Og derfor er vi igennem Guds inkarnation i Jesus blevet givet et menneske, vi har kunne lære fra om, hvem Gud er. Swinton, som Vanier, fremhæver Matthæusevangeliet kapitel 25 for at få en forståelse af, hvor Jesus er i dag. Jesus er i den fattige, den fremmede og den sultende,¹⁷⁴ og derfra udleder Swinton, at et møde med Jesus i dag sker igennem "compassionate relationship particularly, but not exclusively as they are acted out in reference to the outcast and the stranger."¹⁷⁵ Hvis dette har sandhed i sig, vil det betyde, at det at kende Gud er at gøre

¹⁷⁰ Swinton 2011, s. 14
¹⁷¹ Swinton 2011, s. 14
¹⁷² Swinton 2011, s. 15
¹⁷³ Swinton 2011, s. 15
¹⁷⁴ Swinton 2007, s. 217
¹⁷⁵ Swinton 2011, s. 15

retfærdighed. Og derfra slutter Swinton, at troen og mødet med Jesus er relationelt mere end intellektuelt, idet vi møder Jesus igennem Helligånden i mødet og i relationer med andre mennesker.

Ved kropsliggørelsen og fokus på det kollektive og aktivistiske aspekt af troen og spiritualiteten, bliver troen en relation mere end rationale. Som mennesker lærer vi, hvad kærlighed er igennem kontakt med andre mennesker, og da kærligheden bliver nødt til at blive udtrykt i gerninger, lærer vi også hvem Gud er i relationer med mennesker igennem handlinger.

If then Jesus is, in whatever sense, within us, and if our relationships are the place where we learn what love looks and feels like, then Christian friendships are a place where we physically encounter God.¹⁷⁶

I vores kærlige relationer lærer vi mere om, hvem den anden er, hvem vi selv er, og hvem Gud er. Det er den fælles tro, som bærer Mary og andre som hende, men Swinton mener, at dette i høj grad også er sandheden for alle mennesker, med eller uden handicap. At tage imod Marys kærlighed er en måde at tage imod Gud på. For Gud er kærlighed, som møder mennesker i relationen, igennem Helligånden. Menneskets relation til Gud er uløseligt forbundet med menneskelige relationer. Dette er sandt for Mary.

Handicapteologien hos Swinton, som gennemgået i det overstående, handler om at give mennesker med særlige behov en mulighed for at blive anerkendt som troende. Swintons kritik af den rationaliserede tro kommer fra hans oplevelser med mennesker uden ords tro, som ikke er rationel. Ved at brede trosbegrebet ud, så det indeholder mere end intellekt og forstand, bliver mennesker med særlige behov givet troen tilbage. Ved at tolke gudbilledligheden i mennesket som værende det relationelle, ender han i en relationel teologi. Swinton vil brede trosbegrebet ud, som også Erik Hviid Larsen advokerer for, så der bliver skabt rum og anerkendelse for mennesker med særlige behovs tro. Swintons opdagelse af troen som en fælles tro eller som kirkens tro, som mennesker bliver en del af, kommer på baggrund af hans samtaler med mennesker med særlige behov. Denne erfaring bliver ikke kun til hjælp for mennesker uden ord, men den hjælper alle mennesker, der oplever, at den individualiserede tro kan være svær at bevare. *Counternarratives* bliver en central ting for Swinton, da narrativer er identitetsskabende og begrænsende for de mennesker, der ikke kan fortælle deres

¹⁷⁶ Swinton 2011, s. 15

egen historie. Og fremhævelsen af evangeliet som et grundnarrativ for alle mennesker bliver et narrativ, som ikke overlader mennesker med særlige behov til sig selv. Ønsket om at give mennesker uden ord et *counternarrative* til at stå imod kulturelle fortællinger, ændrer ikke på det faktum, at mennesker uden ord heller ikke kan modstå et udefrakommende *counternarrative*. Fokusset på at give dem et *counternarrative* risikerer at blive endnu et narrativ, de heller ikke kan se sig selv i.

Handicapteologiske vinkler på troen og kirken

Opsamling på Vanier og Swinton

På baggrund af gennemgangen af Vaniers og Swintons bidrag til handicapteologien, ses det at handicapteologien dækker over mange forskellige aspekter af teologien. Vanier, med sin praktiske tilgang til området, deler erfaringer fra handicapteologien i praksis. Han er interessant, fordi han ikke blot tænker i handicapteologi, men han udfører det også i praksis. Specialet her har valgt at se på Vaniers bidrag før Swintons bidrag, praksis før teori, da meget af handicapteologien er bygget op af teologiske refleksioner over praksisser, samtaler og levede liv. Vaniers fortællinger om mødet og livet sammen med mennesker med særlige behov giver læseren et blik fra praksis til teori. Derved bliver Vanier set som en toneangivende handicapteolog, som ønsker at teologien involverer sig i det levede liv. For Vanier er handicapteologien en måde at se menneskers fælles værdighed på, der bringer mennesker med handicap og særlige behov tilbage til fællesskabet. Smerte, lidelse og begrænsninger er ikke forbeholdt mennesker med handicap, det er en del af livet som menneske, og handicapteologiens opgave er at danne rammer omkring dette, så alle mennesker oplever sig favnet af teologien.

Swintons bidrag til handicapteologiens udvikling bygger i højere grad på hans teologiske, akademiske arbejde med området. Hans mange år i sygehusvæsenet har dannet basis for hans teologiske refleksioner og hans fortsatte inddragelse af mennesker med særlige behov i hans forskning. Igennem sin forskning beskæftiger Swinton sig med teologiske emner fra akademiske vinkler. De spørgsmål, han besvarer, har sit ophav fra samtaler med mennesker med særlige behov, men hans refleksioner over problemstillingerne henvender sig til akademiet. Problemstillingen omkring mennesker med særlige behov og deres evne til at besidde spiritualitet og tro, er ikke kun vigtig for mennesker med særlige behov, men strækker sig også til en lang række andre mennesker. Ved at argumentere for at troen ikke handler om forstand og intellekt, opstår der også et større rum

for forskellige trospraksisser. Ved hans fremhævelse af relation som essensen af troens udfoldelse, åbner det op for en større mangfoldighed af troens udtryk.

Ens for Vanier og Swinton er, at de begge belyser handicapteologiens berettigelse i teologien, som et vigtigt perspektiv der kræver yderligere udvikling og anerkendelse. Med synet på den fattige i alle mennesker lægger Vanier op til, at alle mennesker har særlige behov, eller mere præcist, alle mennesker har de samme behov for anerkendelse, kærlighed og fællesskab. Og ved Swintons fremhævelse af den fælles tro som opstår i fællesskabet¹⁷⁷, bliver Swintons argument, at den personlige tro har sit udspring i fællesskabet. Disse to perspektiver, som har deres afsæt hos mennesker med særlige behov, rækker langt ind i andre systematiske teologiske områder, fx kristologien, ekklesiologien og pneumatologien. Handicapteologien, på baggrund af Vanier og Swinton, bliver en teologi, som udspringer fra de problemstillinger mennesker med handicap møder, men dens svar bliver relevant for mange flere i en kultur af effektivitet, produktivitet og selvstændighed.

Ved deres udlægning af troens udfoldelse i mødet med den fattige, som Jesus beskriver i Matthæusevangeliet kapitel 25,¹⁷⁸ ligger der en fare for at være reduktionistisk. Ved deres fremhævelse af social retfærdighed, som det sted mennesket møder Guds kærlighed, kan det udledes, at Gud bliver et spørgsmål om aktivisme og social retfærdighed. Denne forståelse bygger på en panenteistisk forståelse af Gud i verden, hvor den menneskelige kærlighed skal udtrykkes i gerninger for at erfares, og derfor slutes der, at den guddommelige kærlighed på samme måde skal erfares igennem gerninger eller kropsliggøres.¹⁷⁹ Deres store fokus på at tjene den fattige og udstødte kan føre til en tro, der bliver gerningsorienteret, som står i kontrast til det lutherske trosbegreb. Vaniers liv i L'Arche og hans fremhævelse af at leve sammen med mennesker med særlige behov, kan være svær at følge efter. Og spørgsmålet melder sig, om Vaniers måde at udleve handicapteologien på bør være standarden for alle for at kunne give en stemme til mennesker med særlige behov? Vaniers kald til at leve i fællesskab med *core members* i L'Arche skal ikke betragtes som den eneste mulighed for at beskæftige sig med handicapteologi. For Swinton og Vanier har det været vigtigt at lægge stor vægt på det relationelle og den praksisorienterede tilgang, da dette har været udgangspunktet for deres

¹⁷⁷ Swinton 2011, s. 14

¹⁷⁸ Swinton 2010, s. 149; Vanier 2005, s. 4

¹⁷⁹ Henriksen, Jan-Olav 2014. *Life, Love & Hope: God and Human Experience*. U.K., Cambridge: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., s. 193

arbejde med handicapteologien. Vægtlægningen skaber måske en ubalance, men dette skal ses ud fra, at deres bidrag bliver et modstykke til den teologi, som de mener har en vægtlægning på det rationelle og intellektuelle. Tryk skaber modtryk, og derfor kan deres bidrag læses som kritik af den intellektuelle bearbejdelse af tro, eller som supplement til den etablerede teologi. Handicapteologien giver stemme til mennesker med handicap, såvel til mennesket i det hele taget, og dertil er Vanier og Swinton vigtige for handicapteologiens berettigelse, etablering og udvikling.

Handicapteologien, kirken og troen

Handicapteologiens vægtlægning på menneskets deltagelse i kirken og troen, som ikke alene beror på intellektet og evnen til at forstå, fører også til en større forståelse af gudstjenestens vigtighed. Hvis fokuset på troen udvides til at indbefatte hele mennesket med krop og hoved, skaber det også større sammenhæng mellem gudstjenestens første og sidste halvdel. Hvor den første halvdel af gudstjenesten beror sig mere på det, der bliver sagt og læst, handler den sidste halvdel mere om, hvad der bliver rakt og spist. En bevidstgørelse om at det *sagte* og det *rakte* hænger sammen, og det disse to elementer bringer hinanden af værdi og mening. Handicapteologien fremhæver deltagelsen i troen og delagtighed i fællesskabet som vigtige facetter af troen og fremhæver, at det ikke er alle mennesker, der kan tage del i trosbekendelsen og prædikenen. Der hvor mennesker med særlige behov ikke har forudsætningerne for at deltage, har de i stedet forudsætningerne for at tage imod nadveren på lige fod med resten af menigheden. Handicapteologien ønsker ikke at føre relationen over rationalet, men vil at teologien anerkender, at troen i kirken kan praktiseres uden en intellektuel forståelseshorisont. I handicapteologien gives der en mulighed for, at troen får hænder og fødder, såvel som hoved.

I Paulus' første brev til korintherne, bruger Paulus en metafor for, hvordan Kristi kirke og fællesskab skal forstås, som et legeme bestående af mange lemmer.¹⁸⁰ De forskellige lemmer er tilsammen det, der udgør Kristi legeme her på jorden, og der ligger deri en tanke om, at alle er vigtige for, at legemet er helt. Fra en handicapteologisk vinkel bliver dette forstået, som at mennesker med handicap har en plads i Kristi legeme, som er vigtig for, at Kristi legeme er helt.¹⁸¹ Mennesker med særlige behov skal udfylde deres plads i legemet, såvel som andre skal udfylde deres plads, og tilsammen skabes der et helhedsbillede af Kristi legeme på jorden. Derfor er der brug for, at

¹⁸⁰ 1 kor 12,1-31

¹⁸¹ Swinton 2003, s. 77

mennesker med særlige behov får plads i den lokale kirke til at bringe deres tro ind i fællesskabet. Derfor er handicapteologiens stemme med til at skabe en bevidsthed i kirken om at se mennesker med særlige behov som et medlem af kirken, der ville mangles, hvis de ikke var at finde i kirken.¹⁸²

Amos Yong, professor i teologi og mission ved Fuller Theological Seminary, fremhæver Paulus' tale om verdslig visdom overfor Guds visdom¹⁸³ fra et handicapteologisk perspektiv som en mulig tale om mennesker med særlige behov. Paulus skriver: "Hvor er de vise henne, hvor er de skriftkloge, hvor er denne verdens kloge hoveder? Har Gud ikke gjort verdens visdom til dårskab?"¹⁸⁴ og senere skriver Paulus sådan: "Men det, som er dårskab i verden, udvalgte Gud for at gøre de vise til skamme, og det, som er svagt i verden, udvalgte Gud for at gøre det stærke til skamme."¹⁸⁵ Det, der i verdens øjne er dårskab, har Gud udvalgt for at gøre denne verden til skamme. Gud har taget det svage og gjort det til det stærke, hvor igennem hans visdom vil blive åbenbart. Paulus sætter verdens visdom i skarp kontrast til Guds visdom, for at intet menneske kan have noget at være stolt af overfor Gud.¹⁸⁶ Yong mener, at denne udredning, som Paulus laver, underbygger et handicapteologisk perspektiv på mennesker med særlige behov og deres berettigelse i kirken i dag.¹⁸⁷ Det, der bliver set som svagt og åndsvagt af verdens visdom, er i høj grad mennesker med særlige behov. Hertil åbner Yong for muligheden for, at hvis mennesker med særlige behov bliver set som dårskab af verden, hvad hindrer kirken i at tænke at disse mennesker legemliggør Guds visdom?¹⁸⁸ Hvis Yongs tolkning af Paulus skal tages for pålydende, så skal kirken ikke alene blive mere inkluderende i forhold til bygninger, fællesskab og liturgi, men også i højere grad lytte og se til mennesker med særlig behovs måde at være i kirken og fællesskabet på. "But their [mennesker med særlige behov] contributions are no less profound once these are identified and received as the wisdom of God that reveals the saving, sanctifying, and redeeming work of the cross of Christ."¹⁸⁹ Dette vil betyde, at kirken ikke blot tager sig af de svageste i samfundet, men også giver dem respekt, værdighed og en stemme ind i troens mysterium.

¹⁸² Yong, Amos. 2011. *The Bible, disability, and the Church: A new vision of the people of God*. United States of America: Wm. B. Eerdmans Publishing Co. s. 111

¹⁸³ 1 kor 1,18-31

¹⁸⁴ 1 kor 1,20

¹⁸⁵ 1 kor 1,27

¹⁸⁶ 1 kor 1,29

¹⁸⁷ Yong 2011, s. 96-100

¹⁸⁸ Yong 2011, s. 98

¹⁸⁹ Yong 2011, s. 111

Handicapteologien giver, som før nævnt, ikke kun en stemme til mennesker med handicap, men den åbner også op for nye perspektiver på tro, kirke og fællesskab. Hvor handicapteologien begynder i de konkrete problemstillinger, der opstår omkring mennesker med handicap, slutter den med at inddrage almen teologiske problemstillinger og udfordringer. Et interessant område, hvor jeg mener, at handicapteologien bringer perspektiver ind i et område, som ikke nødvendigvis er handicapteologisk, er dåben. I den danske folkekirke bliver der praktiseret barnedåb, mens der i andre kirkelige denominationer, fx Baptistkirken og Pinsekirken, praktiseres bekendelsesdåb. Hvor folkekirken lægger vægt på, at Helligånden bliver givet i dåben, og barnets forældre siger ”ja” til den kristne tro på vegne af barnet¹⁹⁰, som senere bliver bekræftet af den døbte selv i konfirmationen, handler bekendelsesdåben¹⁹¹ om, at den døbte forud for sin dåb har bekendt sig til den kristne tro. Bekendelsesdåben kan skabe problemer for mennesker med særlige behov, da deres evne til at bekende mundtligt måske ikke er muligt, eller deres kognitive formåen ikke rækker til at kunne forstå dåbens ærinde. De kirkesamfund, der stiller spørgsmålstejn ved barnedåbens gyldighed, mener, at den døbte skal have et ønske om at blive døbt og bekende sig til Kristus, hvilket ikke er gældende for den døbte i barnedåben. For folkekirken melder den samme problematik sig dog ved konfirmationen, hvor konfirmanden forventes at ”være fortrolig med den kristne børnelærdom”¹⁹², som kan være udfordrende for mennesker med særlige behov. Dette speciale vil ikke kortlægge detaljerne i kirkernes forskellige syn på troen, dåben, det evige liv eller menighedssynet, der sker eller ikke sker omkring dåben. Ærindet her handler om, hvorvidt det er muligt at have dåbssyn, der kræver et vist niveau af den kristne børnelærdom eller en bestemt bekendelse. Både folkekirken og frikirkens dåbspraksis kan siges at udelukke personer med særlige behov. Med gennemgangen af handicapteologiens holdning til tro og intellekt, viser det sig, at handicapteologien kan være med til at belyse aspekter af dåben, som i den bredere teologi bliver overset, men som har konsekvenser for troslivet hos mennesker med særlige behov. Swinton og Vanier fastholder, at troens væsen overgår forstanden, og derfra er det også muligt at belyse personer med særlige behovs mulighed for at være oplyst af troen. Hvis troen udelukkende handler om forståelse af kristendommens dogmer og evnen til at forstå og vedkende sig trosbekendelsen og andre bekendelsesskrifter, så giver dette udfordringer for mange mennesker med særlige behov.

¹⁹⁰ Folkekirken hjemmeside: <https://www.folkekirken.dk/livets-begivenheder/daab/hvad-betyder-daaben> (uden forfatter, download 16.05.2020)

¹⁹¹ Olsen, Henning. 2007. ”Baptister praktiserer bekendelsesdåb”. *Kristeligt Dagblad* d. 7. juni. 2007. <https://www.kristeligt-dagblad.dk/debat/baptister-praktiserer-bekendelsesdaab> (download 16.05.2020).

¹⁹² Folkekirken hjemmeside: <https://www.folkekirken.dk/livets-begivenheder/konfirmation/skal-skal-ikke/kan-jeg-blive-konfirmeret> (uden forfatter, download 16.05.2020)

Handicapteologiens bidrag til teologien og kirkepraksis er blandt andet, at trosbegrebet udvides til at inkludere en tro beroende på deltagelse, relation og fællesskab¹⁹³, og fremhæve troens mysterium, der ikke kan forstås af intellektet. Denne tro kan ikke formuleres ud fra de samme kriterier som en tro hos et menneske uden særlige behov. Ved en intellektualisering af troen udelukkes mennesker med nedsat kognitiv aktivitet fra troen, hvis ikke trosbegrebet indeholder en tro uden ord. Troens væsen i mennesker med særlige behov kan kaste lys over spørgsmålet om troen i et lille barn. Kan vi afskrive mennesker med særlige behovs tro som værende forkert, ikke eksisterende eller som andenrangs tro? Svaret vil have betydning for vores syn på barnet i barnedåben, der heller ikke kan formidle en tro i ord, recitere fadervor eller *forstå* evangeliet. Hvis vi afskriver en tro uden ord som tro, så skaber det problemer i de kirker, som praktiserer bekendelsesdåben, da mennesker med særlige behov ikke vil kunne formidle en bekendelse. Problematikken om intellektualiseret tro bliver også relevant for folkekirken, når den døbte skal bekræfte denne tro i konfirmationen. Kan et menneske med særlige behov bekræfte sin tro, give udtryk for en tro eller formidle en tro, som lever op til kriteriet i konfirmationen? Disse spørgsmål henvender sig også til synet på nadveren, som Swinton også problematiserer vedrørende pigen med Downs syndrom, der ikke blev inkluderet i nadveren.¹⁹⁴ Den kirkelige praksis, både i og udenfor den danske folkekirke, må tage bestik af handicapteologiens bidrag til nye perspektiver for en udlevet tro¹⁹⁵ og gennemtænke, hvordan kirkens liturgi kan skabe rammer, som inkluderer mennesker med særlige behov.¹⁹⁶

Handicapteologiens ærinde

Frans af Assisi, katolsk helgen og ordensstifter, er kendt for at have sagt: ”Sørg for hele tiden at prædike evangeliet og brug om nødvendigt ord.”¹⁹⁷ I dette citat ligger der en forståelse af, at evangeliet kan prædikes uden ord, og dermed er ord ikke en nødvendighed for at kunne prædike evangeliet. Dog ikke sagt, at formidlingen af evangeliet med ord er en ineffektiv tilgang til udbredelsen af kristendommens budskab. Interessant er det dog, at Frans lægger vægten på, at

¹⁹³ Arffmann, Birgitte Cohr. 2014. ”Kirkelig undervisning af udviklingshæmmede – et personligt perspektiv” i *Kritisk forum for praktisk teologi*. Nr. 135. Forlag: Anis. s. 56

¹⁹⁴ Reinders 2010, s. 143

¹⁹⁵ Kunne en bekendelse af et menneskes tro ske ved en fysisk handling i stedet for ord? Kunne man forestille sig personer uden ord kunne knæle ved et alter eller et kors som en bekendelse? Ville blot tilstedeværelsen af mennesker med særlige behov række til en bekendelse? Eller er der en anden måde at inkorporere kroppen i bekendelsen? Disse spørgsmål er relevante for kirken, hvis den ønsker at blive mere inkluderende mod mennesker med særlige behov.

¹⁹⁶ Eiesland, Nancy L. 1994. *The Disabled God: Toward a Liberatory Theology of Disability*. United States of America: Abingdon Press. s. 111

¹⁹⁷ Thorsen, Dorte J. 2013. ”10 citater af Frans af Assisi” i *Religion.dk* d. 20. marts 2013. <https://www.religion.dk/citater/10-citater-af-frans-af-assisi> (download 08.05.2020)

udbredelsen af evangeliet bør være betonet af adfærd, gerninger og fællesskab. Hvis det ordløse fremhæves i missionen, er der ikke langt til at fremhæve det ordløse i trosbegrebet, som handicapteologien gør. Lev evangeliet, brug om nødvendigt ord. Dette er en fortolkning af, hvad Frans kunne have ment med sin udtalelse. Evangeliet skal ikke blot have hoved og forstand, men skal også have krop og ben at gå på. Dette ses også i Vaniers og Swintons tilgang til handicapteologien, da de ikke kun interesserer sig for teologiske refleksioner omkring handicap, men i lige så høj grad for, at handicapteologiens bidrag til teologien bliver konkrete værktøjer til at se mennesker med handicap på en ny og inkluderende måde.

Betyder dette, at handicapteologien negligerer intellektet og forstanden i troen, og derved ønsker en tro, der alene bygger på erfaringer fra kærlige fællesskaber uden teologiske rammer og rettesnore? Handicapteologiens bidrag til teologien er ikke at erstatte 2000 års kirkehistorie og teologisk udvikling, dens bidrag sigter blandt andet efter at gøre en tro uden ord og intellekt til en tro, der anerkendes som tro på lige fod med en tro, der sprogligt og rationalt begrundes. Den tro, som befinder sig i mennesker med særlige behov, vil handicapteologien kæmpe for ikke bliver en andenrangs tro. Den vil gøre op med, at forståelsen er den nedre grænse for troen, da meget af teologien i forvejen handler om mysterier, som overgår menneskets kognitive forstand. En tro, som bygger på erfaringer, relationer og fællesskaber, fremhæver det relationelle gudsbegreb og åbner for et mysterium om Guds tilstedeværelse i mennesket. I dette henseende bliver Swintons fremhævelse af den apofatiske teologi relevant¹⁹⁸, da den hævder at al tale om Gud, som han ikke selv har åbenbaret, i udgangspunktet er reducerende, da Gud ikke kan gribes med menneskets forstand og formuleres tilstrækkeligt med menneskets ord.¹⁹⁹ Hvis det, vi ved om Gud, udelukkende bygger på det, Gud har ladet åbenbare om sig selv igennem Jesus²⁰⁰, og hvis Jesu beskrivelse af sin tilstedeværelse er i den udstødte, kan der argumenteres for, at det at kende Gud er at leve i relation med de mennesker, samfundet sætter som de laveste. Dette betyder ikke, at troen på Gud bliver gjort til barmhjertighedsgerninger eller social retfærdighedsaktivisme, men et udtryk for, at kendskabet til og om Gud også beror på en relationel tilgang til troen og Gud, hvor delagtiggørelse i kirkens liv, menneskelige relationer og kærlige venskaber giver et andet og gyldigt perspektiv på troen.

¹⁹⁸ Swinton 2010, s. 146

¹⁹⁹ Swinton 2017, s. 107

²⁰⁰ Swinton 2011, s. 15

”Er lyset for de lærde blot til ret og galt at stove?”²⁰¹ Sådan skriver Grundtvig i 1839, i en af sine mange folkeviser. Grundtvig skriver om den almene oplysning af folket og tilværelsen, som ikke alene er noget, som tilkommer en elitær gruppe mennesker. Denne oplysningsvise, som konkret handler om den situation af frihedsstrømninger og folkeoplysning, som Grundtvig omtaler som *lys*, er en kommentar til den konkrete situation, som Grundtvig og Danmark var i. Dette har inspireret mig til at tænke Grundtvigs oplysningsvise ind i handicapteologiske refleksioner. Er det alene for dem med den rette intellektuelle kunnen at se lyset? Det kan tolkes som værende oplysningstidens oplysning eller - som jeg inspireres til at tænke - som troens oplysende lys. Denne udlægning af visen, er jeg klar over, vrider Grundtvigs ærinde med visen, men hans tale om oplysningens lys af hele folket ligger ikke langt fra handicapteologiens ærinde om at fastholde troens lys som et lys til ethvert menneske. Grundtvig var ikke handicapteolog, og derfor påfører denne tolkning også Grundtvigs folkevise en betydning, som ikke nødvendigvis stemmer overens med den gængse tolkning af denne vise. Grundtvig skriver videre, at lyset ikke kun er for de lærde, men lyset er en gave fra Gud til alle mennesker. Derved er troen ikke kun en gave til de lærde, til dem der har intellektuelle evner, men også til mennesker med særlige behov. Handicapteologien vil betone, at troens gave, som jeg inspireres til at læse lysets rolle i Grundtvigs vise, er en gave til alle mennesker, uanset evner eller mangel på samme.

Når troen ses i dette lys, bliver Swintons eksempel med pigen med Downs syndrom, som ikke måtte deltage i nadveren²⁰², en tro, som ikke begrænses til forstanden. Dette betoner en universalisering af troen, som også er indeholdt i den etablerede teologi, men som bliver vigtig med handicapteologiens perspektiver. Handicapteologien agter at brede trosbegrebet ud, så det omfatter folk, der tror ved forstanden og dem, der tror uden forstanden. Handicapteologien skal ikke opfattes som en *fluefisker*, der alene koncentrerer sig om at fange en bestemt fisk, i den forstand, at handicapteologiens mål er at fange mennesker med handicap alene. Handicapteologien skal opfattes som *bundtrawling*, der ikke alene fanger mennesker med handicap, men ønsker at fange alle dem, som ikke kan fungere i en intellektualiseret tro. Handicapteologien tager sit udgangspunkt i mennesker med handicap, men ender med at omslutte mange aspekter af kirken, troen og Gud, som ikke kan forklares, formidles eller argumenteres for. Den vil gøre teologien opmærksom på det relationelle i troen, vigtigheden af fællesskab og anerkendelsen af en tro uden ord. Derfor er

²⁰¹ Grundtvig, Nikolai F. S. 1839. ”Nr. 89: Er lyset for de lærde blot” i Højskolesangbogen. 18. udgave 2006. Danmark, forlaget FFD.

²⁰² Swinton 2010, s. 143

handicapteologien ikke en niche-teologi eller en erstatning af den etablerede teologi, men et opråb til teologien om, at der er mennesker og aspekter, der ikke bliver inkluderet i teologien om troen, Gud og kirken.

Konklusion

Handicapteologien er et område inden for den systematiske teologi, som bliver undersøgt og udviklet mere og mere i disse år. Med to nyere udgivelser om handicapteologi, ”*Ordet til dem uden ord*” af Lars Nymark Heilesen fra 2020 og ”*Mangefoldet tro og sjælesorg*” af Christine Tind Johannessen-Henry og Hans Ravn Iversen fra 2019, bliver der i disse år skabt en større bevidsthed om troen hos mennesker med handicap, og hvordan troen bliver formidlet til mennesker uden ord. Dette betyder, at handicapteologiens berettigelse og relevans bliver anerkendt og udviklet af danske teologer. Handicapteologien gør kirken og teologien opmærksom på et område, som altid har været der, men ikke er blevet reflekteret nok over teologisk. Dette speciales opgave har været at gøre opmærksom på, hvilke udfordringer og problemstillinger handicapteologien beskæftiger sig med ved inddragelsen af to handicapteologers erfaringer med området. Jean Vaniers erfaringer med mennesker med handicap har givet ham et indgående indblik i, hvordan mennesker uden ord lever med troen, og hvordan troen hos dem ikke er intellektuel. For Vanier er troen og fællesskabet tæt knyttet sammen, som har gjort ham opmærksom på, at der findes aspekter af troen, der overgår forstanden. John Swinton har lignende oplevelser med mennesker med handicap, og det har givet ham en passion for at forske i handicapteologien. Igennem sit arbejde med Center for Spirituality, Health and Disability er han blevet kendt for sit ønske om at brede trosbegrebet ud, så det omfatter mennesker med særlige behov. Handicapteologien omfatter mennesker med forskellige handicap, men som dette speciale også har gjort opmærksom på, handler handicapteologien i høj grad om de mennesker, der ikke har et kognitivt niveau til at tale, forstå eller formidle en tro. Derfor har specialet også gået mere i dybden med disse mennesker, velvidende at handicapteologien også giver refleksioner over det at være fysiologisk udfordret. Udover dette, giver handicapteologien også en kritik af samfundets indretning, hvor det er succes at kunne klare sig selv, skabelsen af et præstationssamfund og ophøjelsen af intellektet, produktivitet og at bidrage til samfundet. Derfor er handicapteologien ikke alene en stemme til mennesker med handicap, men også til mennesker uden handicap, der falder uden for samfundets normer og lever i den smerte ikke at kunne leve et liv som *alle andre*.²⁰³

²⁰³ Vanier 2005, s. 16-17

Som Johannes Nissen også fremhæver²⁰⁴, så vil handicapteologien først rigtigt slå igennem, når der kommer en ændring i sproget. Så længe vi omtaler mennesker med handicap som: *handicappede* eller *de* handicappede, har handicapteologien ikke haft den ønskede effekt. Sproget afslører den bagvedliggende indstilling til mennesker med handicap, og derfor bliver handicapteologiens virkning synlig, når der sker ændringer i sproget. Handicapteologien ønsker en indstilling til mennesker med handicap, som er bevidst om, at mennesker er mere end deres lidelse eller handicap; de er også kærlige mennesker. Her bliver Swintons inddragelse af *counternarratives*²⁰⁵ vigtig, da det er med til at give mennesker med handicap et andet narrativ om deres situation end *bare handicappet* eller *sørgelig skæbne*. Counternarratives giver mennesker med handicap en mulighed for at værne sig mod stigmatiserende analyser og derigennem vise, at de rummer mere end deres handicap. Mennesket er langt mere end sit handicap, som troen der rummer mere end det intellektuelle aspekt. Ved inddragelsen af erfaringer og historier fra Vaniers og Swintons arbejde med mennesker med handicap bliver troen større og mangefoldet, som afspejler den diversitet af intellekt, forstand og fysiske kunnen i mennesket. Det er igen her vigtigt at sige, at handicapteologien ikke modsætter sig dogmatik og systematik, men føjer handicapteologiske refleksioner til teologien.

Med en øget bevidsthed om de problemstillinger mennesker med handicap oplever inden for kirke, teologi og gudbilledlighed, bliver det interessant at følge udviklingen af handicapteologien i Danmark. Hvordan kommer handicapteologien til at have effekt på kirkens liturgi, fremhævelsen af fællestro og sproget omkring mennesker med handicap? Interessant bliver det, om handicapteologien forbliver en *constructive theology*²⁰⁶, eller om dens perspektiver med tiden bliver en del af den etablerede teologi, så der ikke længere er brug for en decideret handicapteologi. Forstået på den måde, at så længe der findes mennesker med handicap og mennesker på kanten af samfundet, er der brug for handicapteologien, men med tiden kan dette område være en naturlig del af teologien, af samtidsteologien²⁰⁷, så det stærke fokus på handicap og særlige behov bliver mindre relevant som et område for sig selv. Vanier og Swintons fokus på den fattige og svage og fremhævelsen af troen uden ord er med til at sætte handicapteologien på dagsordenen, og de historier, der kommer fra L'Arche, slår vigtigheden af handicapteologiens arbejde fast. Der er brug for endnu

²⁰⁴ Nissen 2014, s. 4

²⁰⁵ Swinton 2011, s. 6

²⁰⁶ Wyman 2016, s. 4

²⁰⁷ Gregersen 2008, s. 310

større bevidsthed i teologien om, at nogle mennesker ikke kan finde hjem i en kognitiv baseret tro, og der er brug for en tydelig fremhævelse af en relationel, sanselig og fællesskabs-skabende tro. Og indtil dette er lykkedes, er der brug for handicapteologien.²⁰⁸

Abstract

This thesis will outline disability theology and explore the issues with which this field is concerned. Disability theology gives a voice to the voiceless and seeks to develop a theology that contains a theology without words. It sees a challenge in the language, with which people with disabilities are spoken of and about. It seeks to turn the focus toward the person behind the disability and acknowledge the person as more than their disability.

Disability theology also seeks to shine a light on the areas of theology, that can seem challenging for disabled persons. It challenges theology's view of faith, that is often spoken of in intellectual terms, which excludes the persons who do not possess the cognitive intelligence required to explain, communicate or argue the faith. For this reason, disability theology seeks to open the concept of faith up for different approaches, such as relationally and communally oriented faith. This thesis will primarily make use of the contributions of two theologians to understand the scope of disability theology.

First, Jean Vanier, philosopher and founder of L'Arche communities, where people with disabilities live in community with their assistants. For over 40 years Vanier worked with people with disabilities and on this ground, he presents his theology of disability, which to a great extent builds on experience rather than systematical elucidation. Second, John Swinton, a professor and teacher of disability theology, who has 16 years of experience as a nurse for people with intellectual disabilities. They both seek to move the focus toward a group of people, who they see as being on the edges of society and indeed the field of theology. Vanier chose to live with people with special needs and his approach inspired many to follow his path. Swinton brought disability theology to the university and has become a pioneer for the development and recognition of this approach to theology. The

²⁰⁸ Jeg vil her benytte lejligheden til at takke en række mennesker, der har fulgt min teologiske uddannelse og inspireret mig til at fortsætte mit teologiske arbejde: Min hustru Caroline, min familie, Teolo[g]en, Erik Hviid Larsen, mine studiekammerater; Christine, Naja, Mille, Mikkel og Lasse, Christina Bytofte, Frederik Kofoed, Valdemar Ringsmose og Jakob Kokkenborg.

theological work and reflections of these to figures will shape the theology of disability that this thesis will treat.

This thesis advocates for the eligibility of disability theology as a field of theology, while giving the reader a grasp of the issues a disabled person faces in church and faith. Through this disability theology shows itself to be relevant not just to people with disabilities, but for people who look for a faith that doesn't rest on a purely intellectual foundation.

Populærvidenskabeligt afsnit

Handicapteologi er et nyere område inden for teologien, som der i disse år bliver forsket mere i. Som navnet antyder, handler handicapteologien om at italesætte de problemstillinger, der findes i teologien, når den beskæftiger sig med mennesker med handicap. Disse handicap strækker sig fra fysiologiske handicap til psykiske og intellektuelle udfordringer. Denne tilgang til teologien, som handicapteologien repræsenterer, trækker ikke kun på erfaringer og viden fra teologien, men bringer psykologien, lægevidenskaben og en række andre akademiske studier ind i teologiske overvejelser. Dette gør også, at handicapteologien ikke kun bringer nytænkning ind i teologien, men også ind i kulturen og samfundet.

Dette speciale skaber et overblik over, hvilke problemstillinger handicapteologien beskæftiger sig med, og kigger nærmere på de overvejelser, handicapteologien gør sig i forhold til troen, Gud og kirken. Handicapteologiens ærinde er at give mennesker med handicap en stemme, og at gøre teologien opmærksom på, at der er mennesker, der i højere grad bliver glemt og overset af teologien. Mennesker med handicap, og særligt de mennesker der har nedsat intellekt som fx Downs syndrom, bliver af samfundet marginaliseret, da de ikke kan fungere i et effektiviseret, individualistisk og præstationsbåret samfund. På den baggrund agter handicapteologien at sætte fokus på menneskets iboende værdi, som ikke beror på menneskets gøren og laden. Derfor ønsker handicapteologien også en udvidelse af trosbegrebet, som, den mener, har en tendens til at være intellektuelt betonet og i situationer kræver mundtlig bekendelse til Jesus Kristus som Gud og en forståelse af kirkens trosgrundlag. Dette skaber udfordringer for mennesker, der ikke har mulighed og evnen til at kommunikere på et *normalt* niveau, eller den intellektuelle kunnen til at *forstå* kirkens bekendelsesskrifter. Derfor vil handicapteologien udvide trosbegrebet til at rumme perspektiver af

troslivet som fx fællesskab, venskaber og et fokus på sårbarhed og skrøbelighed, som er hverdagen for mange mennesker med handicap.

Jean Vanier, en canadisk filosof, oplevede, at Gud kaldte ham til at lægge sit liv om, og brugte 40 år på at skabe et hjem i Frankrig, L'Arche, for mennesker med handicap, som ellers var overladt til et liv isoleret fra menneskelig kærlighed på forskellige hospitaler og institutioner. Igennem sit arbejde har han reflekteret over troslivet hos mennesker med handicap, og hvad de bringer til fællesskabet og kirken. I mødet med disse mennesker på L'Arche, oversætter han deres sårbarhed til alle menneskers sårbarhed. Han sætter fokus på Matthæusevangeliets kapitel 25, hvor Jesus beskriver, at den, som tager imod den fremmede eller klæder den nøgne, også tager imod Jesus og klæder Jesus. Dette perspektiv sætter rammerne for Vaniers tænkning og etableringen af de nu over 150 L'Arche fællesskaber verden over. En anden handicapteolog, som dette speciale bringer frem, er John Swinton. Han er en skotsk teolog og professor med fokus på handicapteologi. Før sit arbejde på University of Aberdeen var han uddannet sygeplejerske og hospitalspræst med særligt fokus på mennesker med særlige behov. Sine tidligere erfaringer med mennesker med særlige behov drager han med ind i sine teologiske studier, som giver ham et indgående kendskab til problemstillingerne, som mennesker med særlige behov møder i hverdagen og i teologien. Hans ærinde er at løsne op for det, som han mener, er et stærkt intellektualiseret tros- og gudsbegreb. Igennem sine artikler og bøger beskriver Swinton vigtigheden af at inddrage perspektiver af troen, som handler om fællesskaber og relationer, som han vægter ligeså højt som de mere intellektualiserede begreber. Han ønsker en tro, som har arme og ben, og ikke kun hoved, hvor mennesker med særlige behov går foran og viser vejen for teologien.

Handicapteologien sætter fokus på kropsliggørelsen af troen og teologien, og med Swinton og Vanier bliver erfaringer til teorier, som skal hjælpe teologien til at blive praktisk. Troen er en gave til alle mennesker, mener handicapteologien, og derfor er det vigtigt, at teologien også er åben overfor, at mennesker, der ikke har samme rationalemuligheder, også kan have del i troen og fællesskabet. Handicapteologien ønsker ikke et opgør med den nuværende teologi, men ønsker at sætte fokus på områder af teologien, som ikke imødekommer mennesker med handicap. Derfor er handicapteologien vigtig for teologien, for derigennem bliver en gruppe mennesker hørt, set og anerkendt. Handicapteologien giver en stemme til dem uden en stemme. Mennesker med handicap skal ikke blot accepteres i kirkerne, men de skal i højere grad investeres i og lyttes til, da disse

mennesker afspejler aspekter af livet som fx svaghed, sårbarhed og ensomhed, som kirken har brug for at lære endnu mere at tage hånd om. Paulus beskriver i sit brev til menigheden i Korinth, at alle troende udgør forskellige lemmer på legemet, som er Kristi krop her på jorden, kirken. Alle lemmer er vigtige for at få et helhedsbillede af kirken, og derfor skal mennesker med handicap tage deres plads i kirken, og de skal ses som et ligeværdigt medlem af Kristi legeme, kirken. Dette er handicapteologien ærinde, at kæmpe for mennesker med handicaps rettighed til at tro.

Litteraturliste

- Arffmann, Birgitte Cohr. 2014. "Kirkelig undervisning af udviklingshæmmede – et personligt perspektiv", i *Kritisk forum for praktisk teologi*. Nr. 135. Forlag: Anis, s. 47-58 (12 sider)
- *Bach, Ulrich. 1986. *Deem Traum entsagen, mehr als ein Mensch zu sein. Auf dem Wege zu einer diakonischen Kirche*, Neukirchen: Neukirchener Verlag, s. 100
- *Behr, John. 2002. *On God and Christ: the five theological orations and two letters to Cleodnis*. Popular patristics series. Crestwood, New York: St. Vladimir's Press.
- *Bernard of Clairvaux. "On Loving God", i *The Works of Bernard of Clairvaux, Vol. 5* (Washington, 1974), trans. E. Walton, s. 91-132
- *Birchenall, Peter. 1986. "Caring for Mentally Handicapped people: The Community and the Church", i *The Professional Nurse*, March, 1, s. 6.
- Brock, Brian. 2012. "Introduction: Disability and the Quest for the Human", i *Disability in the Christian Tradition*, edited by Brian Brock and John Swinton. United States of America: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., s. 1-23 (23 sider)
- *Det Danske Bibelselskab. 2001. *Bibelen, den hellige skrifts kanoniske bøger, autoriseret af Hendes Majestæt Dronningen Margrethe II*, Standardudgave, 1. udgave, 2. oplag. København: Det Danske Bibelselskab.
- Eiesland, Nancy L. 1994. *The Disabled God. Toward a Liberatory Theology of Disability*, Nashville: Abingdon Press (139 sider)
- Gregersen, Niels Henrik. 2008. "Dogmatik som samtidsteologi", i *Dansk Teologisk Tidsskrift*. 2008 71/4. årgang. Forlaget ANIS: Frederiksberg, s. 290-310 (21 sider)

- Grundtvig, Nikolai F. S. 1836. "Nr. 89: Er lyset for de lærde blot", i *Højskolesangbogen*. 18. udgave 2006. Danmark, forlaget FFD. (1 side)
- Hauerwas, Stanley. 2010. "Seeing Peace: L'Arche as a peacemovement", i *The Paradox of Disability: Responses to Jean Vanier and L'Arche Communities from Theology and the Sciences*, edited by Hans S. Reinders. United States of America: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., s. 113-126 (14 sider)
- Heilesen, Lars Nymark. 2018. "Handicap i en handicappet verden", i *Kirken og mennesker med særlige behov – Menneskesyn og Teologi*, redigeret af Lars Nymark Heilesen. Frederiksberg: Eksistensen, s. 9-20 (12 sider)
- Henriksen, Jan-Olav. 2014. *Life, Love & Hope, God and Human Experience*. United States of America: Wm. B. Eerdmans Publishing Co. (367 sider)
- Iversen, Hans Raun. 2019. "Multipel teologi for mennesker med multiple handicap", i *Mangefoldet tro og sjælesorg*. Redigeret af Christine Tind Johannessen-Henry og Hans Raun Iversen. Frederiksberg: Eksistensen, s. 185-207 (23 sider)
- Jensen, Hans Jørgen Lundager. 2011. "Akors dal", i *Gads Bibel Leksikon*, redigeret af Geert Hallbäck og Hans Jørgen Lundager Jensen. 2. udgave, 4. oplag. Danmark: G. E. C Gads Forlag. (1 side)
- *Johnston, W., ed. 2005. *The Cloud of Unknowing and the Book of Privy Counseling*. New York: Random House.
- *Kemp, Peter. 1995. *Tid og fortælling: introduktion til Paul Ricoeur*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

- Larsen, Erik Hviid. 2018. "I slutningen er begyndelsen – mission og vision i folkekirken for mennesker med særlige behov", i *Kirken og mennesker med særlige behov – Menneskesyn og Teologi*, redigeret af Lars Nymark Heilesen. Frederiksberg: Eksistensen, s. 141-152 (12 sider)
- Le Pichon, Xavier. 2010. "The Sign of Contradiction", i *The Paradox of Disability: Responses to Jean Vanier and L'Arche Communities from Theology and the Sciences*, edited by Hans S. Reinders. United States of America: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., s. 94-100 (7 sider)
- Mikkelsen, Karin Braüner Vium. 2018. "Inklusion – hvad må det handle om i en evangelisk luthersk folkekirke?", i *Kirken og mennesker med særlige behov – Menneskesyn og Teologi*, redigeret af Lars Nymark Heilesen. Frederiksberg: Eksistensen, s. 68-86 (19 sider)
- Mikkelsen, Hans Vium. 2018. "Teologi og menneskesyn – udfordret af mødet med mennesker med særlige behov", i *Kirken og mennesker med særlige behov – Menneskesyn og Teologi*, redigeret af Lars Nymark Heilesen. Frederiksberg: Eksistensen, s. 91-117 (27 sider)
- Nissen, Johannes. 2014. "En handicappet kirke eller en kirke med plads til handicappede", i *Kritisk forum for praktisk teologi*. Nr. 135 (02) 41. årgang. Forlag: Anis, s. 2-17 (16 sider)
- *Nissen, Karsten (udg.) 2001. *Diakoni – en integreret dimension i folkekirkens liv*. København: Aros. s. 230
- Post, Stephen G. 2010. "Drawing Closer: Preserving Love in the Face of "hypercognitive" values", i *The Paradox of Disability: Responses to Jean Vanier and L'Arche Communities from Theology and the Sciences*, edited by Hans S. Reinders. United States of America: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., s. 27-36 (10 sider)

- Reinders, Hans S. 2010. "Human Vulnerability: A Conversation at L'Arche", i *The Paradox of Disability: Responses to Jean Vanier and L'Arche Communities from Theology and the Sciences*, edited by Hans S. Reinders. United States of America: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., s. 3-15 (13 sider)
- Reinders, Hans S. 2012. "Being with the Disabled: Jean Vanier's Theological Realism", i *Disability in the Christian Tradition*, edited by Brian Brock and John Swinton. United States of America: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., s. 467-511 (45 sider)
- *Schuchardt, Erika. 1985. *Hvorfor netop mig...? Lidelse og tro*. Them: Doxa, s. 96-97
- Swinton, John. 1997. "Restoring the Image: Spirituality, Faith, and Cognitive Disability", i *Journal of Religion and Health*, Vol. 36, No. 1, Spring, s. 21-27 (7 sider)
- Swinton, John. 2003. "The body of Christ has Down's syndrome: Theological reflections on vulnerability, disability, and graceful communities", i *Journal of Pastoral Theology*, 13:2, 66-78. (13 sider)
- Swinton, John. 2007. *Raging with compassion*. United States of America: Wm. B. Eerdmans Publishing Co. (255 sider)
- Swinton, John. 2010. "Known by God", i *The Paradox of Disability: Responses to Jean Vanier and L'Arche Communities from Theology and the Sciences*, edited by Hans S. Reinders. United States of America: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., s. 140-153 (14 sider)
- Swinton, John, Harriet Mowat and Susannah Baines. 2011. "Whose Story Am I? Redescribing Profound Intellectual Disability in the Kingdom of God", i *Journal of Religion, Disability & Health*, 15:1, s. 5-19 (15 sider)
- Swinton, John. 2017. *Becoming Friends of Time*. London: SCM Press. (245 sider)

- Torgauten, Tor Ivar. 2018. "Ekklesiologi og mennesker med udviklingshemming: En grundlagstenkning for hele kirketanken", i *Kirken og mennesker med særlige behov – Menneskesyn og Teologi*, redigeret af Lars Nymark Heilesen. Frederiksberg: Eksistensen, s. 118-137 (20 sider)
- Vanier, Jean. 1992. *From Brokenness to Community*. New York: Paulist Press (53 sider)
- Vanier, Jean. 2005. *Befriending the Stranger*. Great Britain: Darton, Longman and Todd Ltd. (131 sider)
- Vanier, Jean. 2010. "What Have People with Learning Disabilities Taught Me?", i *The Paradox of Disability: Responses to Jean Vanier and L'Arche Communities from Theology and the Sciences*, edited by Hans S. Reinders. United States of America: Wm. B. Eerdmans Publishing Co, s. 19-24 (6 sider)
- Vanier, Jean & John Swinton. 2014. *Mental Health - The Inclusive Church Resource*. Glasgow: Bell & Bain. (112 sider)
- Wyman, Jason Andrew Jr., et al. 2016. *Constructing Constructive Theology: The History and Method of a Contemporary Theological Tradition*. ProQuest Dissertations Publishing. [online]. Available from: <http://search.proquest.com/docview/1884213067/>. (246 sider)
- Yong, Amos. 2007a. "Medicalizing Down Syndrome: *Disability in the World of Modern Science*", i *Theology and Down Syndrome: Reimagining Disability in Late Modernity*, by Amos Yong. Texas: Baylor University Press, s. 45-77, 303-310 (42 sider)
- Yong, Amos. 2007b. "Reimagining the Doctrines of Creation, Providence, and the *Imago Dei: Rehabilitating Down Syndrome and Disability*", i *Theology and Down Syndrome: Reimagining Disability in Late Modernity*, by Amos Yong. Texas: Baylor University Press, s. 155-191, 318-326 (46 sider)

- Yong, Amos. 2007c. "Renewing Ecclesiology: Down Syndrome, Disability, and the Community of Those Being Redeemed", i *Theology and Down Syndrome: Reimagining Disability in Late Modernity*, by Amos Yong. Texas: Baylor University Press, s. 193-225, 326-331 (39 sider)
- Young, Amos. 2011. *The Bible, Disability, and the Church – A New Vision of the People of God*. United States of America: Wm. B. Eerdmans Publishing Co. (151 sider)

Internetsider

- Folkekirkens hjemmeside. Uden forfatter.
<https://www.folkekirken.dk/livets-begivenheder/daab/hvad-betyder-daaben>
(download 16.05.2020) (1 side)
- Folkekirkens hjemmeside. Uden forfatter.
<https://www.folkekirken.dk/livetsbegivenheder/konfirmation/skal-skal-ikke/kan-jeg-blive-konfirmeret> (download 16.05.2020) (1 side)
- L'Arche International. Uden forfatter.
<https://www.larche.org/in-the-world#all> (download 08.04.2020) (1 side)
- Olsen, Henning. 2007. "Baptister praktiserer bekendelsesdåb". *Kristeligt Dagblad* d. 7. juni. 2007. <https://www.kristeligt-dagblad.dk/debat/baptister-praktiserer-bekendelsesdaab>
(download 16.05.2020). (1 side)
- Thorsen, Dorte J. 2013. "10 citater af Frans af Assisi". *Religion.dk* d. 20. marts 2013.
<https://www.religion.dk/citater/10-citater-af-frans-af-assisi> (download 08.05.2020) (1 side)
- University of Aberdeen. Uden forfatter.
<https://www.abdn.ac.uk/people/j.swinton> (download 23.04.2020) (1 side)

* Tæller ikke med i pensum

Antal sider: 2.163 sider